

สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา*

วัชร งามจิตรเจริญ**

บทคัดย่อ

สมณศักดิ์โดยตัวเองเป็นสิ่งดีงามเพราะเป็นการยกย่องเชิดชูและให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ หรือมีคุณงามความดีต่อพระศาสนาและประเทศชาติ แต่สมณศักดิ์ก็มีทั้งข้อดีและปัญหาที่เกิดจากผู้เข้าไปเกี่ยวข้องและผู้มองเรื่องสมณศักดิ์ด้วยทัศนคติที่ต่างกันไป แม้จะไม่อาจยืนยันหรือพิสูจน์ให้เห็นได้อย่างเด็ดขาด แต่ก็มีเหตุผลพอสรุปว่า อย่างน้อยสมณศักดิ์มีข้อดีไม่น้อยไปกว่าข้อเสีย และยังสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นยังไม่รุนแรงเสียหายถึงขนาดควรยกเลิกสมณศักดิ์ สมณศักดิ์จึงควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขมากกว่าการยกเลิก วิธีการปรับปรุงที่สำคัญและมีความเป็นไปได้คือ การปรับปรุงวิธีการพิจารณาสมณศักดิ์โดยให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์มาร่วมกันคัดเลือกเพื่อป้องกันการวิ่งเต้นหรือเล่นพวก การปรับปรุงเกณฑ์เรื่องคุณสมบัติของผู้ควรได้รับสมณศักดิ์ให้กว้างและเป็นธรรมมากขึ้น เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีผลงานด้านอื่นๆ เช่น การศึกษา และการพัฒนาสังคม ได้รับสมณศักดิ์ด้วย แม้ไม่มีตำแหน่งบริหาร ไม่ควรผูกโยงกับตำแหน่งบริหารเป็นหลักอย่างที่เป็นอยู่ การปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม และการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์

คำสำคัญ : สมณศักดิ์, ข้อดี, ปัญหา,

* สรุปจากงานวิจัยเรื่อง “สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา” ของศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๕๖)

** ป.ธ. ๙, พธ.บ. (เกียรตินิยม ๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ศศ.บ. (เกียรตินิยมอันดับ ๑) ม.สุโขทัยธรรมมาธิราช, M.A. (Philosophy) Delhi U., อ.ด. (ปรัชญา) จุฬาฯ, ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์

The Monastic Honorary Ranks System: Benefits and Problems

Abstract

The monastic honorary ranks system is beneficial as it gives recognition and encouragement to the monks who perform good deeds for Buddhism and the country. However, there are both advantages as well as problems generated from people involved in the system, as well as from different people holding different views on this system. At any rate, even though it cannot be completely confirmed or proved, it is reasonable to conclude that at least the monastic honorary ranks system holds more advantages than disadvantages. The author argues that this system can be rectified and improved, as their problems are not so serious that the whole system should be eliminated. Methods of improvement should and could be developed. Important methods of the system's rectification could be the followings. First, to propose an amendment of the process of the screening of monks for monastic honorary ranks by implementing a collective effort of both monks and lay people in order to prevent monks from soliciting unfair favors. Second, to initiate a reform of qualification criteria for the monastic honorary ranks which could be made more inclusive and more balanced by providing a chance to the monks who deliver good performance in other fields like education and public development though they may not possess any administrative ranks. Third, to provide training for monks to cultivate more appropriate values. Fourth, to implement a more systematic control and check of behaviors and works of the monks with monastic honorary ranks.

Key words : the monastic honorary ranks system

ความเป็นมาและความสำคัญ

สมณศักดิ์เป็นฐานันดรหรือตำแหน่งที่พระมหากษัตริย์หรือรัฐถวายแด่พระสงฆ์เพื่อเป็นการยกย่องและสนับสนุนให้บำเพ็ญศาสนกิจยิ่งๆ ขึ้นไป และมีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งด้านบริหารเพื่อประโยชน์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ในทำนองเดียวกับบรรดาศักดิ์ของขุนนางหรือยศในฝ่ายราชอาณาจักร ระบบสมณศักดิ์ของพระสงฆ์มีอยู่ในทุกประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติหรือเป็นศาสนาหลักและมีประวัติความเป็นมายาวนาน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๔๓: ๓๓-๓๔) ได้ทรงแสดงสาเหตุและประโยชน์ของการมีระบบสมณศักดิ์ไว้พอสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า การที่กษัตริย์หรือรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับปกครองคณะสงฆ์ก็เพื่อช่วยป้องกันและสนับสนุนสังฆมณฑลดังเช่นกรณีพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเข้ามาช่วยแก้ปัญหาความแตกแยกของคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์จึงต้องเนื่องด้วยราชการแผ่นดินตั้งแต่การวางแผนแผนการปกครองคณะสงฆ์ตลอดจนการตั้งพระสงฆ์ผู้เป็นสังฆนายกให้มีสมณศักดิ์ ซึ่งจะช่วยให้การฝ่ายพระพุทธศาสนาและพระราชอาณาจักรเป็นไปโดยสะดวกด้วย ส่งผลให้พระพุทธศาสนาประดิษฐานมั่นคงสืบมาในประเทศนั้นๆ

การที่รัฐเข้ามาควบคุมดูแลและสนับสนุนพระสงฆ์ผ่านระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่รวมระบบสมณศักดิ์ไว้ด้วยจึงทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่คณะสงฆ์และรัฐ ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.สมบุรณ์ สุขสำราญ ราชบัณฑิต อธิบายไว้ว่า จากการสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ทำให้รัฐบาลสามารถควบคุมดูแลส่วนอื่นๆ ได้อีกมากมาย อำนาจทางการเมืองที่อยู่เหนือองค์การทางศาสนาได้มาจากบทบาทของรัฐหรือผู้ปกครองในฐานะเป็นผู้ปกป้องศาสนารวมทั้งคณะสงฆ์ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้เป็นบทบาทที่มีความสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งของรัฐในการที่จะทำให้ระเบียบทางสังคมยังคงอยู่ได้ ถ้าบทบาทนี้ล้มเหลว ชาวไทยจะสูญเสียความศรัทธา

ในคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาตลอดถึงรากฐานทางศีลธรรมของสังคมด้วย (Somboon Suksamran, 1977: 29) ความมั่นคงของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาที่มาจากการเข้าไปควบคุมดูแลและสนับสนุนของรัฐจึงส่งผลดีต่อการปกครองของรัฐเพราะช่วยให้เกิดความเป็นระเบียบหรือความสงบเรียบร้อยในสังคมทำให้รัฐบาลสามารถปกครองและพัฒนาบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความเป็นมาและความชอบธรรมของระบบสมณศักดิ์ภายในกรอบของพระธรรมวินัย แม้ในครั้งพุทธกาลจะยังไม่ปรากฏสมณศักดิ์อย่างที่เรารู้ในปัจจุบัน แต่สามารถเทียบได้กับตำแหน่งเอตทัคคะที่พระพุทธเจ้าประทานแก่พระอรหันต์ผู้เป็นเลิศ คือ มีความสามารถหรือความชำนาญเป็นพิเศษในด้านต่างๆ มีความเป็นเลิศในด้านปัญญาและความเป็นเลิศในด้านมฤทธิ เป็นต้น ดังที่พระพุทธองค์ทรงยกย่องพระสารีบุตรว่าเป็นเลิศในด้านปัญญา และพระโมคคัลลานะว่าเป็นเลิศในด้านมฤทธิ ซึ่งตำแหน่งเอตทัคคะดังกล่าวก็ดูจะมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งด้านบริหารด้วย เพราะพระสารีบุตรผู้เป็นเอตทัคคะด้านปัญญายังมีตำแหน่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา และพระโมคคัลลานะผู้เป็นเอตทัคคะด้านมฤทธิมีตำแหน่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย ซึ่งตำแหน่งอัครสาวกมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการช่วยพระพุทธเจ้าในด้านการปกครองบริหาร และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่ทรงเปรียบพระองค์เป็นพระธรรมราชา คือพระเจ้าแผ่นดินทางธรรม และทรงเปรียบพระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดีคือเสนาบดีของพระธรรมราชา (กรมการศาสนา, ๒๕๒๕: ๑๖๕-๑๖๖)

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว และพระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายเข้าไปประดิษฐานในประเทศต่างๆ กษัตริย์ผู้ทรงเป็นพระประมุขของประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาก็ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ได้ทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและเจริญแพร่หลายโดยวิธีการต่างๆ ตามควรแก่

จาริตประเพณีและคตินิยมของประเทศนั้นๆ โดยเฉพาะการยกย่องเชิดชูพระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาทนั้น นอกจากจะอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ แล้ว บางประเทศยังได้ถวายฐานันดรศักดิ์หรือสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ด้วย (กรมการศาสนา, ๒๕๒๕: ๑๗๐)

ส่วนประเพณีที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งราชทินนามพระราชทานเป็นสมณศักดิ์นั้น สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (๒๕๔๓: ๓๙-๔๐) ทรงมีความเห็นว่า “ประเพณีนี้มีทุกประเทศที่พระพุทธศาสนาเป็นประธาน เข้าใจว่าลังกาจะเริ่มประเพณีนี้ขึ้นก่อน เพราะเรื่องราชทินนามสมณศักดิ์ในสยามประเทศเพิ่งมีขึ้นในครั้งสุโขทัยตอนปลาย เวลานั้นกำลังนิยมแบบแผนลัทธิสงฆ์อย่างลังกา น่าจะถ่ายแบบตั้งราชทินนามสมณศักดิ์มาจากประเพณีในลังกาทวีปด้วย”

ดังนั้น สำหรับประเทศไทยระบบสมณศักดิ์และพัดยศของพระสงฆ์ไทยจึงน่าจะได้รับการถ่ายทอดมาจากประเทศศรีลังกา สมณศักดิ์ในประเทศไทยเริ่มปรากฏในสมัยกรุงสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งพระองค์ทรงแต่งตั้งสมณศักดิ์ให้แก่พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานพระศาสนา ในสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ระบบสมณศักดิ์ได้รับการปรับเปลี่ยนมาโดยตลอด และพัฒนาเป็นระบบที่ชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ ๖ ระบบสมณศักดิ์ในปัจจุบันได้มีส่วนช่วยสนับสนุนงานพระศาสนาด้านการปกครองบริหารคณะสงฆ์ (พระมหาวิเชียร สายศร, ๒๕๔๓: บทคัดย่อ)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา สมณศักดิ์จึงเป็นเครื่องราชลัทธิการที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงถวายแก่พระสงฆ์ผู้ทรงศีลและมีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษ เป็นการอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้มีอุตสาหะในการบำเพ็ญศาสนกิจอันจะเป็นปัจจัยให้พระพุทธศาสนามั่นคงและเจริญแพร่หลายยิ่งขึ้น อีกทั้งสมณศักดิ์ยังเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการปกครองบริหารคณะสงฆ์เพราะเป็นฐานันดรที่มาเสริมตำแหน่ง

ด้านการปกครองบริหารให้แก่พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ปกครองบริหารคณะสงฆ์ทำให้มีความน่าเชื่อถือน่ายำเกรงหรือได้รับการยอมรับมากขึ้น ส่งผลให้การปกครองบริหารงานคณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับหลักบูรณาการแห่งพระเดชกับพระคุณ (นิคุณุเห นิคุณุหารหิ ปคคุณุเห ปคคุณุหารหิ)

อย่างไรก็ตาม แม้ระบบสมณศักดิ์จะมีประโยชน์ในด้านการปกครองบริหารคณะสงฆ์เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในโครงสร้างการปกครองบริหารคณะสงฆ์ซึ่งทำให้ฝ่ายราชอาณาจักรเข้ามาช่วยตรวจสอบควบคุมคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ก็มีปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นจากการมีระบบสมณศักดิ์รวมถึงตำแหน่งด้านการปกครองบริหารของคณะสงฆ์จนได้รับการวิจารณ์ไปต่างๆ นานา

ระบบสมณศักดิ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการปกครองบริหารคณะสงฆ์ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของรัฐในด้านการปกครองหรือในการหาผลประโยชน์ของรัฐมากกว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของพระศาสนา (พระไพศาล วิสาโล ใน พิทยา ว่องกุล, ๒๕๔๕: ๕๗) นอกจากนั้นยังถูกมองว่าเป็นเหมือนระบบบรรดาศักดิ์ในศักดินานิยมทางโลกที่ทำให้พระสงฆ์เกิดกิเลสตัณหาจนมีการวิ่งเต้นซื้อตำแหน่งและแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน ประสภ ธรรมรักษา และคามพุโธ (๒๕๑๘: ๒๐) ได้แสดงความคิดเห็นว่า “สมณศักดิ์เป็นเรื่องของกิเลสตัณหา มีไว้เพื่อเบ่งบารมีกันในทางที่ผิด ก่อเวรก่อภัยแก่ผู้หลงใหล จึงควรที่ชาวพุทธจะพร้อมใจกันเลิกเสียเพื่อมิให้ศาสนาของเรามีรอยมลทินอีกต่อไป”

นอกจากนั้น ระบบสมณศักดิ์ยังถูกมองว่าขัดกับพระธรรมวินัย เช่น ระบบสมณศักดิ์เป็นเรื่องระบบชนชั้นที่ไม่มีเสรีภาพและความเสมอภาค ขัดกับสังคัมภีร์ที่พระพุทธเจ้าทรงสร้างขึ้นให้มีเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกันภายใต้พระธรรมวินัย

กล่าวโดยสรุป ในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง ที่นับถือพระพุทธศาสนามีการแต่งตั้งสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ ซึ่งแสดงว่าเรื่องดังกล่าวแม้ในพระไตรปิฎกเป็นเรื่องที่ไม่ชัดเจนนัก เช่นมีการตั้งพระอัครสาวกหรือพระเอตทัคคะต่างๆ แต่การมีระบบสมณศักดิ์ในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาก็อาจมีข้อดีและมีประโยชน์เกื้อกูลแก่พระศาสนาอยู่ จึงได้มีการแต่งตั้งสืบทอดกันมาโดยเฉพาะในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่สมณศักดิ์ในปัจจุบันก็เป็นเรื่องหนึ่งที่มีปัญหาทั้งในส่วนการได้รับ การดำเนินกิจกรรม พฤติกรรม และการวิพากษ์วิจารณ์ของสังคม ซึ่งหากมีกรณีเช่นนั้นมากขึ้น ข้อเสียก็จะแพร่หลายแต่ข้อดีไม่ปรากฏ จึงสมควรจะได้ศึกษาข้อดีต่างๆ เพื่อเผยแพร่ให้สังคมรับรู้และเข้าใจ ส่วนที่เป็นปัญหาก็จะได้มีการวิเคราะห์และเสนอทางแก้ไขต่อไป

ความหมายและความเป็นมาของสมณศักดิ์

คำว่า “สมณศักดิ์” ที่ใช้กันในปัจจุบัน หมายถึง ฐานันดรหรือยศของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นตำแหน่งในด้านเกียรติยศที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานให้พร้อมราชทินนามและพัดยศประกอบสมณศักดิ์ เทียบได้กับบรรดาศักดิ์หรือยศของขุนนางหรือข้าราชการในฝ่ายบ้านเมืองหรือฝ่ายราชอาณาจักร บางหลักฐานแสดงว่า สมัยก่อนสมณศักดิ์เรียกว่า “บรรดาศักดิ์พระ” ต่อมาเลิกเรียกกันเพราะไปคล้ายกับบรรดาศักดิ์ของขุนนาง (จ่านงค์ ทองประเสริฐ, สัมภาษณ์) โดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตำแหน่งบริหารของผู้ปกครองคณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของคำอธิบายความหมายของคำว่า “สมณศักดิ์” ที่มีผู้ให้ไว้ดังนี้

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ปัจจุบันคือพระพรหมบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อธิบายความหมายของคำว่า “สมณศักดิ์” ไว้ว่า

สมณศักดิ์เป็นฐานันดรศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งถวายเฉพาะพระสงฆ์ เทียบได้กับ

ลำดับตำแหน่งยศบรรดาศักดิ์ เช่น ขุน หลวง พระ พระยา ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งข้าราชการในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แม้วาระระบบฐานันดรศักดิ์ของข้าราชการจะถูกยกเลิกไปแล้ว แต่ระบบฐานันดรศักดิ์ของพระสงฆ์ยังคงใช้กันอยู่เรื่อยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๓๓: ๓๔)

สมณศักดิ์หรือฐานันดรของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการปกครองคณะสงฆ์ เพราะสมณศักดิ์มีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์เนื่องจากผู้ที่มีสมณศักดิ์สูงมักดำรงตำแหน่งปกครองระดับสูงในองค์กรปกครองบริหารคณะสงฆ์ เช่น สมัยอยุธยา พระพุทธานุจารย์เป็นเจ้าคณะอรัญวาสี พระวันรัต (วัดป่าแก้ว) เป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขาว คำว่า “พระพุทธานุจารย์” และ “พระวันรัต” เป็นสมณศักดิ์ (๒๕๓๓: ๓๓-๓๔) หรือในระบบสมณศักดิ์ปัจจุบัน พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์สูงจะมีตำแหน่งปกครองบริหารสูงตามไปด้วย เช่น ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ พระสงฆ์ที่จะเป็นเจ้าคณะใหญ่จะต้องมีสมณศักดิ์อย่างต่ำเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ แต่โดยส่วนมากเป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏ ในทำนองกลับกัน พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งปกครองบริหารสูงก็จะได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์ให้สูงตามไปด้วย เช่น พระสงฆ์ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัด หากยังเป็นพระมหาเปรียญหรือพระครูสัญญาบัตรอยู่ก็จะได้รับการแต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญอย่างรวดเร็ว สมณศักดิ์และตำแหน่งปกครองบริหารจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีความเกี่ยวพันกันและกัน

อย่างไรก็ตาม บางกรณี “สมณศักดิ์” สามารถหมายถึงรวมถึงทั้งฐานันดรหรือยศและตำแหน่งบริหารของพระสงฆ์ก็ได้เพราะฐานันดรและตำแหน่งบริหารมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ดังที่สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนี (๒๕๔๓: ๙๗-๑๐๒) ทรงอธิบายไว้ในหนังสือ “ทำเนียบ

สมณศักดิ์” ว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงจัดระเบียบสมณศักดิ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ โดยแยกสมณศักดิ์อันเป็นฝ่ายฐานันดรคือยศ และฝ่ายตำแหน่งคือหน้าที่ออกจากกัน โดยฝ่ายฐานันดรมีการจัดลำดับออกเป็น ๒๑ ชั้น เริ่มตั้งแต่พระพิธีธรรมไปจนถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ส่วนฝ่ายตำแหน่งมีการจัดลำดับออกเป็น ๑๑ ชั้น โดยชั้นที่ ๑๑ ถึงชั้นที่ ๔ ยังแบ่งเป็นฝ่ายบริหารและฝ่ายปริยัติ เริ่มตั้งแต่รองเจ้าอาวาสและอาจารย์รองขึ้นไปจนถึงสกลสังฆปริณายก โดยทรงให้เหตุผลว่า แต่เดิมสองอย่างนี้รวมกัน คือพระสงฆ์ที่มีฐานันดรก็จะมีหน้าที่ที่จะพึงทำเทียบกันได้ตามชั้น เช่น เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ก็เป็นเจ้าของคณะใหญ่ด้วย แต่ผู้ที่จะได้รับฐานันดรเป็นสมเด็จพระราชาคณะโดยมากจะแก่เฒ่าแล้ว จึงไม่สามารถทำงานได้อย่างจริงจัง และยังมีเหตุอื่นอีกที่ฐานันดรกับตำแหน่งไม่ไปด้วยกัน ฐานันดรนั้นสมควรแก่พระผู้ใหญ่ ส่วนตำแหน่งนั้นสมควรแก่พระผู้สามารถ ถ้าแยกจากกันได้ การบริหารคณะสงฆ์ก็จะสะดวกมากขึ้น

สำหรับงานวิจัยนี้จะขอใช้ “สมณศักดิ์” ในความหมายที่นิยมใช้กันอยู่โดยทั่วไป คือ หมายถึงฐานันดรหรือยศของพระสงฆ์ ไม่ได้ใช้ในความหมายที่รวมถึงตำแหน่งปกครองบริหารด้วย สมณศักดิ์ของพระสงฆ์มีพัฒนาการมาจากครั้งพุทธกาลจนถึงสมัยปัจจุบันดังจะนำมากล่าวโดยสังเขปดังต่อไปนี้

เชื่อกันว่า ในครั้งพุทธกาล มีการปกครองบริหารคณะสงฆ์แล้ว แต่ไม่ปรากฏเรื่องสมณศักดิ์อย่างที่เป็นอยู่ในสมัยหลัง คงมีแต่ตำแหน่งเอตทัคคะอันได้แก่ตำแหน่งที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสาวกของพระองค์ทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ว่าเป็นเลิศกว่าผู้อื่นในด้านคุณธรรมและความสามารถต่างๆ เช่น ด้านปัญญา ด้านจัดเสนาสนะ มีผู้เห็นว่าเอตทัคคะโดยเฉพาะของพระสงฆ์นั้นเป็นรากฐาน

ของระบบสมณศักดิ์ (พระมหาวิเชียร สายศรี, ๒๕๔๓: ๒๖) เพราะนอกจากมีลักษณะเป็นการยกย่องเหมือนสมณศักดิ์แล้วยังมีส่วนสัมพันธ์กับการปกครองบริหารคณะสงฆ์อีกด้วย เช่น การตั้งพระสาวิตรีเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาและดำรงตำแหน่งพระธรรมเสนาบดีก็เพื่อให้ดูแลปกครองพระสงฆ์ด้านทิศทักษิณ และการตั้งพระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายก็เพื่อให้ปกครองดูแลพระสงฆ์ด้านทิศอุดร (๒๕๔๓: ๑๙) กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ระบบสมณศักดิ์ในปัจจุบันพยายามเลียนแบบมาจากตำแหน่งอัครสาวกและตำแหน่งเอตทัคคะครั้งพุทธกาลนั่นเองเพราะทำหน้าที่อย่างเดียวกันเป็นแต่เปลี่ยนชื่อเรียกให้ต่างเท่านั้น (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ๒๕๓๖, ๔)

สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรง (๒๕๔๓: ๓๐-๔๐) อธิบายความเป็นมาของการปกครองคณะสงฆ์และสมณศักดิ์ในประเทศไทยไว้ว่า การปกครองคณะสงฆ์นั้นเชื่อว่าได้มีมาแล้วตั้งแต่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ เพราะเมื่อมีผู้เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนามากขึ้น ก็จำเป็นต้องมีการปกครองสงฆ์อย่างต่ำก็อย่างศิษย์อยู่ในสำนักอาจารย์ พระอริยสาวกซึ่งเป็นศิษย์ดั่งอาจารย์ของพระภิกษุสงฆ์พวกใด ก็ได้ว่ากล่าวพระภิกษุสงฆ์พวกนั้น เป็นทำนองคณะสงฆ์ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว การที่พระมหากัสสปะเป็นประธานในการทำปฐมสังคายนา ก็เท่ากับได้รับการสมมติให้เป็นสังฆปริณายกองค์แรก เมื่อสิ้นพระมหากัสสปะแล้ว ก็คงมีพระมหาเถระองค์อื่นๆ ได้รับการสมมติเป็นสังฆปริณายกต่อๆ กันมา หลังจากนั้นก็เกิดการแตกแยกเป็นนิกายต่างๆ จนถึงคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนา ทรงยกย่องพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก ทรงยกพระพุทธศาสนาเป็นประธานสำหรับประเทศเป็นครั้งแรก และได้ทรงอาราธนาพระโมคคัลลิสฺสบุตรติสสเถระให้เป็นประธานในการทำตติยสังคายนาเพื่อกำจัดหมู่เดียรฉัตรออกจากสังฆมณฑลที่อยู่ในพระราชอาณาเขต แต่คงไม่อาจกำจัดได้หมด น่าจะยัง

มีเดียรธีย์ปลอมभवอยู่ จึงต้องอาศัยพระราชานุภาพของพระเจ้าอโศกมหาราชช่วยป้องกันสังฆมณฑลให้พ้นจากความเศร้าหมอง การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศที่พระพุทธศาสนาเป็นประธานจึงต้องอาศัยอำนาจพระราชอาณาจักรอุดหนุนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เมื่อพระพุทธศาสนาแพร่หลายไปยังนานาประเทศก็ต้องอาศัยพระราชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นพุทธศาสนูปถัมภกในประเทศนั้นๆ การปกครองสังฆมณฑลที่มาประดิษฐานตามนานาประเทศจำต้องอนุโลมตามแบบแผนประเพณีซึ่งนิยมกันหรือเท่าที่อาจจะเป็นไปได้ในต่างประเทศที่พระพุทธศาสนาไปประดิษฐานนั้น เชื่อได้ว่าเหมือนกันหมดทั้งประเทศสยาม กัมพูชา พม่า รามัญ และสิงห์ทวีป การปกครองคณะสงฆ์จึงต้องเนื่องด้วยราชการแผ่นดิน ตั้งแต่การวางแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์ตลอดจนการตั้งสังฆนายกให้มีสมณศักดิ์ ให้การฝ่ายพระพุทธจักรและพระราชอาณาจักรเป็นไปโดยสะดวกด้วยกัน พระพุทธศาสนาจึงประดิษฐานมั่นคงสืบมาในประเทศนั้นๆ

ตามพระวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สมณศักดิ์ในสยามประเทศที่พบหลักฐานเก่าแก่ที่สุดมีอยู่ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งจารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๕ ว่า ที่พระนครสุโขทัย มีสังฆราช มีปุครู มีมหาเถระ และมีเถระ สังฆราชเห็นจะเป็นตำแหน่งสังฆนายกชั้นสูงสุด ตำแหน่งปุครูตรงกับที่เรียกว่า พระครู ทุกวันนี้เป็นตำแหน่งสังฆนายก รองลงมาจากสังฆราช แต่มหาเถระและเถระเข้าใจว่าหมายถึงพระภิกษุซึ่งมีพรรษาอายุและทรงคุณธรรมในทางพระศาสนาเป็นมหาเถระและเถระตามพระวินัยบัญญัติ มิใช่เป็นสมณศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้ง

การที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งราชทินนามพระราชทานเป็นสมณศักดิ์นั้นเป็นประเพณีที่มีทุกประเทศที่พระพุทธศาสนาเป็นประธาน เข้าใจว่าลังกาจะเริ่มประเพณีขึ้นก่อน เพราะเรื่องราชทินนามสมณศักดิ์ในสยามประเทศเพิ่งมีขึ้นในครั้งสุโขทัยตอนปลาย ในเวลานั้นกำลังนิยมแบบแผนและลัทธิ

สงฆ์อย่างลังกา น่าจะถ่ายแบบตั้งราชทินนามสมณศักดิ์มาจากประเพณีในลังกาด้วย

ดังนั้น ตามพระวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในประเทศไทย ระบบสมณศักดิ์ของพระสงฆ์เริ่มใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อย่างน้อยก็ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง ต่อมาในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไท พระองค์ได้โปรดให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสามี (บางแห่งใช้ “สวามี”-ผู้วิชัย) สังฆราชมาจากลังกา (บางมติเห็นว่า พระมหาสามีสังฆราชรูปนี้เป็นชาวลังกาแต่มาอยู่ที่นครพน (เข้าใจว่าเป็นเมืองเมาะตะมะ) ตามมตินี้พระมหาธรรมราชาลิไทจึงทรงให้ราชบัณฑิตไปอาราธนามาจากนครพน ไม่ใช่ลังกา-ผู้วิชัย) เพื่อให้ประกาศพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ในกรุงสุโขทัย พระมหาสามีสังฆราชคงจะได้ถวายพระพรให้ทรงตั้งสมณศักดิ์ถวายแด่พระสงฆ์ตามราชประเพณีที่ถือปฏิบัติในประเทศลังกาด้วย ระบบสมณศักดิ์ในสมัยสุโขทัยไม่สลับซับซ้อนเพราะมีเพียง ๒ ชั้นเท่านั้นคือ พระสังฆราชและปุครูหรือพระครู (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๓๓: ๓๖)

อย่างไรก็ตาม สมณศักดิ์และราชทินนามน่าจะมีมาก่อนสมัยสุโขทัย เพราะศิลาจารึกหลักที่ ๑๘ จารึกบนเสาแปดเหลี่ยม พบที่ศาลสูง จังหวัดลพบุรี มีคำว่า “สังฆปาณากา” หรือในศิลาจารึกหลักที่ ๑๒๑ จารึกเสาที่หินขอน อำเภอบึงทองชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจารึกขึ้นใน พ.ศ. ๑๒๑๗ และ ๑๒๔๓ ปรากฏคำว่า “กัณธเตจธัญ ศรีราชภิกษุ” และ “อุปาธยายะ ศรีราชภิกษุ” ซึ่งน่าจะเป็นสมณศักดิ์และราชทินนามรวมอยู่ด้วยกัน (พระมหานิรุตต์ จิตลัโว, ๒๕๕๒: ๒) และในศิลาจารึกวัดกำแพงงาม จังหวัดสุโขทัย จารึกใน พ.ศ. ๑๘๙๓ มีคำใช้เรียกพระสงฆ์ต่างออกไปอีกหลายคำซึ่งอาจเป็นสมณศักดิ์ที่มีอยู่ในราชอาณาจักรไทยก่อนที่ลัทธิลังกาวงศ์จะเข้ามาก็ได้ เช่น เจ้าเถร น่าจะเป็นสมณศักดิ์ชั้นหนึ่งและมีราชทินนามด้วย เช่น เจ้าเถรลัทธิธรรมธรรมาจารย์

(ณัฐภัทร จันทวิธ, ๒๕๒๙: ๑๐-๑๓, อ้างในพระมหาวชิเรียร สายศรี, ๒๕๔๓: ๕๒)

อนึ่ง มีหลักฐานที่แสดงการรับแบบอย่างการตั้งสมณศักดิ์และราชทินนามพร้อมเครื่องประกอบสมณศักดิ์จากลัทธิลังกาวงศ์อยู่ในศิลาจารึกกัลยาณีซึ่งค้นพบที่ตำบลไชยโขง นอกเมืองหงสาวดี ด้านตะวันออกของพม่า มีศิลาจารึกรวมทั้งหมด ๑๐ หลัก จารึกเป็นภาษามอญ (บาลี) ๒ หลัก จารึกเป็นภาษามอญ ๘ หลัก จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๙ ในสมัยพระเจ้ากรุงหงสาวดีธรรมเจดีย์ปฏิภน (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๐๓-๒๐๓๔) สรุปใจความได้ว่า พระเจ้ากรุงหงสาวดีมีพระราชประสงค์จะทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในหงสาวดี จึงส่งพระภิกษุมอญ ๒๒ รูป ไปศึกษาพระพุทธศาสนาและบวชแปลงเป็นนิกายลังกาวงศ์ เพื่อนำมาเผยแผ่ที่กรุงหงสาวดี เมื่อพระเจ้ากุกงเนกพาหุ ผู้ครองประเทศลังกา ได้ทรงอนุญาตให้บวชแปลงเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้พระราชทานนามบัญญัติ (ราชทินนาม) แก่พระสงฆ์มอญทั้งปวง พร้อมทั้งถวายเครื่องไทยธรรมอื่นๆ เช่น ผ้าไตร ผ้าฆวน ผ้าเพดาน ผ้ารองนั่ง ตาลปัตรด้ามงา และแอบหมาก รูปแบบการพระราชทานนามบัญญัติและเครื่องไทยธรรมเหล่านี้จะเป็นแบบแผนในการทรงตั้งสมณศักดิ์และการพระราชทานเครื่องประกอบสมณศักดิ์ของไทยในสมัยต่อมา (พระมหานิตต ฐิตสวโร, ๒๕๕๒: ๔)

ประเภทและลำดับชั้นของสมณศักดิ์

นอกจากสมณศักดิ์จะสามารถแบ่งเป็นประเภทฐานันดรและประเภทตำแหน่งคือหน้าที่ดั่งที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ แล้ว ยังสามารถแบ่งประเภทในแบบอื่นได้อีกถ้าแบ่งตามเหตุผลที่ใช้ในการตั้งสมณศักดิ์ แบ่งได้ ๒ ประเภทคือ

๑) สมณศักดิ์เกี่ยวกับความรู้ คือ สมณศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งถวายพระภิกษุรวมทั้งสามเณรผู้สอบ

ได้เปรียญธรรมตั้งแต่ ๓ ถึง ๙ ประโยค แต่ละประโยคมีพัดยศกำกับ

๒) สมณศักดิ์เกี่ยวกับผลงาน คือ สมณศักดิ์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากการพิจารณาผลงานด้านต่างๆ มีสาธการูปการและการศึกษาเป็นต้น ได้แก่ สมณศักดิ์ชั้นพระครูประทวน พระฐานานุกรม พระครูสัญญาบัตร และพระราชาคณะ

อย่างไรก็ตาม ถ้าแบ่งตามลำดับชั้นและชนิดของสมณศักดิ์ที่สามารถจำแนกเป็นกลุ่มๆ ได้ มีอยู่ ๕ ประเภทคือ

๑. พระราชาคณะ คือ สมณศักดิ์ระดับสูงที่เรียกพระภิกษุผู้ได้ตำแหน่งระดับนี้ว่า “เจ้าคุณ” สามารถแบ่งย่อยตามลำดับจากสูงสุดลงไปเป็น ๗ ระดับ ดังนี้

๑) สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถ้าเป็นพระราชวงศ์เป็น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

๒) สมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ

๓) พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ (รองสมเด็จพระราชาคณะ)

๔) พระราชาคณะชั้นธรรม แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

(๑) พระราชาคณะชั้นธรรม ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

(๒) พระราชาคณะชั้นธรรม ที่มีราชทินนามเฉพาะและมีพัดยศประจำราชทินนาม

(๓) พระราชาคณะชั้นธรรม

๕) พระราชาคณะชั้นเทพ แบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ

(๑) พระราชาคณะชั้นเทพ ฝ่ายวิปัสสนา

ธุระ

(๒) พระราชาคณะชั้นเทพ

๖) พระราชาคณะชั้นราช แบ่งเป็น ๒
ประเภท คือ

(๑) พระราชาคณะชั้นราช ฝ่ายวิปัสสนา
ธุระ

(๒) พระราชาคณะชั้นราช
๓) พระราชาคณะชั้นสามัญ แบ่งเป็น ๔
ประเภท คือ

(๑) พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญ ฝ่าย
วิปัสสนาธุระ

(๒) พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญ

(๓) พระราชาคณะชั้นสามัญยก ฝ่าย
วิปัสสนาธุระ

(๔) พระราชาคณะชั้นสามัญยก

๒. พระครูสัญญาบัตร คือ สมณศักดิ์ที่มี
ราชทินนามขึ้นต้นด้วยคำว่า “พระครู” ซึ่งพระมหากษัตริย์
ทรงแต่งตั้งพร้อมกับพระราชทานสัญญาบัตรและพัดยศ
เป็นสมณศักดิ์ที่มีหลายกลุ่มและหลายระดับ ดังนี้

๑) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะปกครอง
ระดับจังหวัด แบ่งเป็น

(๑) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะจังหวัด
(๒) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะจังหวัด

๒) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ แบ่ง
เป็น

(๑) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ
ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

(๒) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ
ชั้นพิเศษ

(๓) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ
ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

(๔) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ
ชั้นเอก

(๕) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ
ชั้นโท

๓) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ
แบ่งเป็น

(๑) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

(๒) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นพิเศษ

(๓) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

(๔) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นเอก

(๕) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นโท

(๖) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ
ชั้นเอก

(๗) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ
ชั้นโท

๔) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล แบ่ง
เป็น

(๑) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

(๒) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นพิเศษ

(๓) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

(๔) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นเอก

(๕) พระครูสัญญาบัตร เทียบเจ้าคณะ
อำเภอ ชั้นโท

(๖) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล
ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

ชั้นเอก	(๗) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล	(๔) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
		พระอารามหลวง ชั้นเอก
ชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ	(๘) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล	(๕) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
		พระอารามหลวง ชั้นโท
ชั้นโท	(๙) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล	๖) พระครูสัญญาบัตร วัดราษฎร์ แบ่งเป็น
		ก. เจ้าอาวาสวัดราษฎร์
ชั้นตรี	(๑๐) พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล	(๑) พระครูสัญญาบัตร เทียบผู้ช่วย
		เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
แบ่งเป็น	๕) พระครูสัญญาบัตร พระอารามหลวง	(๒) พระครูสัญญาบัตร เทียบผู้ช่วย
		เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ
ก. เจ้าอาวาสพระอารามหลวง		(๓) พระครูสัญญาบัตร เทียบผู้ช่วย
(๑) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระ-		เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
อารามหลวง ชั้นเอก		(๔) พระครูสัญญาบัตร เทียบผู้ช่วย
(๒) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระ-		เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก
อารามหลวง ชั้นโท		(๕) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัด
(๓) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระ-		ราษฎร์ ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
อารามหลวง ชั้นตรี		(๖) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัด
ข. รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง		ราษฎร์ ชั้นเอก
(๑) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาส		(๗) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัด
พระอารามหลวง ชั้นเอก		ราษฎร์ ชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
(๒) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาส		(๘) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัด
พระอารามหลวง ชั้นโท		ราษฎร์ ชั้นโท
(๓) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาส		(๙) พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัด
พระอารามหลวง ชั้นตรี		ราษฎร์ ชั้นตรี
ค. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง		ข. รองเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ และผู้ช่วย
(๑) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาส		เจ้าอาวาสวัดราษฎร์
พระอารามหลวง ชั้นพิเศษ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ		(๑) พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาส
(๒) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาส		วัดราษฎร์
พระอารามหลวง ชั้นพิเศษ		(๒) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
(๓) พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาส		วัดราษฎร์
พระอารามหลวง ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ		

๓. **พระฐานานุกรม** คือ สมณศักดิ์นอกทำเนียบที่พระมหากษัตริย์มีพระบรมราชานุญาตให้พระราชอาคันตุกะตั้งพระภิกษุด้วยกันเป็นพระฐานานุกรมเพื่อประดับเกียรติยศได้ตามฐานานุกรมศักดิ์ของพระราชอาคันตุกะแต่ละชั้น เช่น

- ๑) พระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ ปลัดซ้ายและปลัดขวา ของสมเด็จพระสังฆราช
- ๒) พระครูปลัดของสมเด็จพระสังฆราช
- ๓) พระครูปลัดของพระราชอาคันตุกะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ
- ๔) พระครูปลัดของพระราชอาคันตุกะเจ้าคณะรอง ชั้นสุพรรณบัฏ
- ๕) พระครูฐานานุกรมชั้นเอกของสมเด็จพระสังฆราช
- ๖) พระครูปลัดของพระราชอาคันตุกะชั้นธรรม
- ๗) พระครูฐานานุกรมชั้นโทของสมเด็จพระสังฆราช (พระครูปริตร)
- ๘) พระครูปลัดของพระราชอาคันตุกะชั้นเทพ
- ๙) พระครูปลัดของพระราชอาคันตุกะชั้นราช
- ๑๐) พระครูวินัยธร
- ๑๑) พระครูธรรมธร
- ๑๒) พระครูคู่สวด
- ๑๓) พระปลัดของพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ
- ๑๔) พระครูสังฆรักษ์
- ๑๕) พระครูสมุห์
- ๑๖) พระครูใบฎีกา
- ๑๗) พระสมุห์
- ๑๘) พระใบฎีกา

๔. **พระเปรียญ** คือ สมณศักดิ์ของพระภิกษุผู้สอบได้เปรียญธรรมตั้งแต่ ๓-๙ ประโยค ในแต่ละประโยคหรือแต่ละชั้นจะมีพัดยศเปรียญประกอบสมณศักดิ์ เป็นสมณศักดิ์ฝ่ายคันถธุระคือฝ่ายการศึกษา ไม่เกี่ยวกับ

การปกครอง ซึ่งในอดีตไม่นับเป็นสมณศักดิ์ ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงปรับปรุงลำดับสมณศักดิ์โดยจัดเปรียญเข้าในสมณศักดิ์ด้วย (พระมหาวิเชียร สายศรี, ๒๕๔๓, ๗๖)

๕. **พระครูประทวน** คือ ตำแหน่งประทวนสมณศักดิ์อันเป็นตำแหน่งพระครูที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งแก่พระสงฆ์ผู้เป็นกรรมการการศึกษาและอุปการะโรงเรียนทั้งฝ่ายพระปริยัติธรรมและโรงเรียนของรัฐ พระครูชั้นนี้ไม่มีราชทินนาม มีแต่คำว่า “พระครู” นำหน้าชื่อตัว เช่น พระภิกษุบุญธรรม ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูประทวนจะมีนามว่า “พระครูบุญธรรม”

สมณศักดิ์ที่แบ่งประเภทและลำดับชั้นตามที่กล่าวมานี้ยังไม่ครอบคลุมสมณศักดิ์ทุกตำแหน่ง เพราะยังมีสมณศักดิ์บางตำแหน่งที่ไม่ได้จัดเข้าในประเภทต่างๆ ที่กล่าวมานี้ เช่น พระพิธีธรรม และการแบ่งลำดับชั้นเมื่อเรียงตามลำดับพัดยศสมณศักดิ์ก็มีความซ้อนเหลื่อมกันในแต่ละประเภทโดยเฉพาะระดับที่ต่ำกว่าพระราชอาคันตุกะลงมา เช่น ตำแหน่งพระเปรียญธรรม ๙ ประโยค จะต่ำกว่าพระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอชั้นพิเศษ และพระครูปลัดของสมเด็จพระสังฆราช แต่สูงกว่าพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นโท และพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะอำเภอชั้นเอก

หลักเกณฑ์และขั้นตอนในการพิจารณาแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์

ในสมัยก่อน พระมหากษัตริย์ทรงพิจารณาแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ด้วยพระองค์เองโดยทรงพิจารณาจากผลงานหรือคุณสมบัติของพระสงฆ์ ไม่มีหลักเกณฑ์หรือกฎระเบียบที่กำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการ การพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียว ต่อมา ในรัชสมัยของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้า สกลมหาสังฆปริณายกอยู่ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์จะโปรดพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์รูปใด ก็จะต้องปรึกษากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ พระองค์นั้นก่อนทุกครั้ง ตั้งแต่นั้นมา พระสงฆ์จึงได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาเสนอความคิดเห็นในการตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ ในปัจจุบัน การพิจารณาเสนอเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์มีหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติว่าให้เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ช่วยกันพิจารณาให้ความเห็นชอบตามลำดับขั้น คือให้เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่ พิจารณาก่อนตามลำดับ แล้วเสนอมาเถรสมาคมพิจารณา เมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้ว จึงเสนอเรื่องให้สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาตินำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานสมณศักดิ์ตามระเบียบของทางราชการต่อไป

พระสงฆ์ที่จะได้รับพระราชทานตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ในระดับต่างๆ จึงต้องมีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด เช่น เป็นพระสังฆาธิการ ต้องมีหน้าที่ในการปกครอง และมีผลงานด้านต่างๆ มีด้านสาธารณูปการ เป็นต้น

จุดมุ่งหมายของการมีสมณศักดิ์

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า สมณศักดิ์ถูกสร้างขึ้นมากเพื่อการยกย่องและให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทรงศีลาจารวัตร และประกอบคุณงามความดีแก่พระศาสนาและประเทศชาติหรือราชอาณาจักร จุดมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของสมณศักดิ์จึงได้แก่การยกย่องและให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้มีความรู้ดีปฏิบัติชอบเป็นหลักการใหญ่ โดยต้องการสนับสนุนส่งเสริมให้ปฏิบัติธรรมตามหน้าที่ของพระสงฆ์ และทำงานพระศาสนาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์

ทั้งแก่พระสงฆ์เอง ศาสนจักรหรือพุทธจักร และประเทศชาติหรือราชอาณาจักร หลักฐานอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายเหล่านี้คือประกาศสถาปนาสมณศักดิ์พระราชทานชั้นผู้ใหญ่คือพระราชทานตั้งแต่นั้นรองสมเด็จพระราชาคณะขึ้นไป ได้แสดงพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานสมณศักดิ์ ซึ่งตั้งแต่สมัยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ และสมัยปัจจุบัน ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์ดังกล่าวโดยเฉพาะตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันโดยพรรณาคุณสมบัติและผลงานของพระสงฆ์ผู้ได้รับสถาปนาสมณศักดิ์ และมักมีข้อความที่แสดงการยกย่องว่าพระสงฆ์รูปนั้นได้ทำประโยชน์แก่พุทธศาสนาจักรและราชอาณาจักร

ความชอบธรรมของสมณศักดิ์กับการปกครองบริหารคณะสงฆ์และรัฐ

สมณศักดิ์แม้เป็นเรื่องของโลกธรรมคือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และเป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์หรือฝ่ายรัฐสร้างขึ้นและเป็นองค์ประกอบของการปกครองบริหารคณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ แต่อาจกล่าวได้ว่ามีความชอบธรรมหรืออย่างน้อยก็ไม่ขัดแย้งอย่างรุนแรงกับพระธรรมวินัย เพราะเข้ากันได้กับหลักการคล้ายตามพระราชทานที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ (วิ. มหา. ๔/๑๘๖/๒๙๕) และไม่ขัดอย่างรุนแรงกับหลักการเคารพอาวุโสโดยพรรษา หลักความสามารถที่ยึดถือความรู้ความสามารถเป็นเกณฑ์ หลักการปกครองคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัย และหลักความสัมพันธ์ตามพระธรรมวินัย เพราะพระสงฆ์ผู้ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ก็ยังปฏิบัติตามหลักการเคารพอาวุโสโดยพรรษายกเว้นบางกรณี โดยเฉพาะในพระราชพิธีและรัฐพิธี เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติแด่พระมหากษัตริย์ (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์) และพระสงฆ์ผู้ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ก็ได้เพราะความรู้

ความสามารถและผลงานต่างๆ ที่ตนเองมี และเข้ากันได้ กับหลักการความสามารถที่ใช้ในการแต่งตั้งถอดถอนและ ตำแหน่งที่ทำหน้าที่บริหารงานคณะสงฆ์ มีตำแหน่งพระ อภิษมาจารย์ เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักการปกครองคณะสงฆ์ ตามพระธรรมวินัย และหลักความสัมพันธ์ตามพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ผู้มีความสามารถ เป็นพระอุปัชฌาย์ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองและให้ การศึกษาอบรมแก่พระสงฆ์ผู้เป็นศิษย์ (วิ. มหา. ๔/๖๖-๖๗/ ๘๒-๙๒)

ข้อดีและปัญหาของการมีสมณศักดิ์

สมณศักดิ์หรือระบบสมณศักดิ์เป็นกุศโลบายสำคัญ ยิ่งประการหนึ่งที่พระมหากษัตริย์หรือรัฐสร้างขึ้นมาเพื่อ จุดมุ่งหมายในการยกย่องและให้กำลังใจพระสงฆ์ในฐานะ ผู้นำชุมชนทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติที่ประกอบคุณงามความดี ทั้งแก่ศาสนจักรและราชอาณาจักรควรค่าแก่การยกย่อง ต่อ มาได้ใช้เพื่อจุดประสงค์อย่างอื่นด้วย ที่สำคัญคือเพื่อ ผลประโยชน์ในด้านการปกครอง และผลที่เกิดตามมาก็มี ความหลากหลายต่างกันไปตามตัวบุคคลและต่างกันไปตาม ยุคสมัย ส่งผลให้เกิดความคิดเห็นหรือทรรศนะที่ต่างกันไป โดยอาจจำแนกความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียหรือปัญหา ของสมณศักดิ์ได้ ๓ แบบ แล้วแต่ทรรศนะที่ต่างกัน คือ

๑) สมณศักดิ์มีทั้งข้อดีและข้อเสียเพราะมอง อย่างกว้างๆ เหมือนปรากฏการณ์อื่นๆ ที่เราพบเห็นโดยทั่วไป เช่น ทรรศนะของศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต

๒) สมณศักดิ์โดยตัวมันเองเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ข้อเสียเพราะเป็นการยกย่องสนับสนุนพระสงฆ์ผู้ประพฤติ ปฏิบัติชอบแต่ถูกคนที่เข้าไปเกี่ยวข้องทำให้เกิดปัญหา เช่น ทรรศนะของพระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริวิมาโล) คณบดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ตัวสมณศักดิ์เองมีลักษณะเป็นกลางไม่ได้ไม่ชั่ว เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์สมมติขึ้นมา อนุโลมตามโลกธรรม แต่ ดีหรือชั่วเพราะคนที่เข้าไปเกี่ยวข้องได้ เช่น ทรรศนะของ ศาสตราจารย์พิเศษเสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต ที่ กล่าวไว้ว่า “ตัวสมณศักดิ์เองไม่ได้ไม่ชั่วในตัวมันเอง แต่ถ้า หากว่าอยู่ในยุคซึ่งบางคนไม่ซื่อสัตย์สุจริต หรือว่าโลกมาก อะไรต่างๆ ก็อาจจะมีการนำเอาสมณศักดิ์มาเป็นเครื่องมือ ในการหาเงินก็เป็นได้” (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒: ๒๓๔) และคล้ายกับความเห็นของนักวิชาการด้านพระ- พุทธศาสนาที่ให้สัมภาษณ์ในวิทยานิพนธ์ปริญญาโทเรื่อง “พระพุทธศาสนากับระบบสมณศักดิ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี ทรรศนะของนักวิชาการพุทธศาสนาและพระนักศึกษาน ในสถาบันอุดมศึกษา” ของพระมหาวิเชียร สายศรี ที่มอง ว่า สมณศักดิ์เป็นสิ่งกลางๆ จะมีผลดีหรือเสียอยู่ที่ผู้เข้าไป เกี่ยวข้อง (พระมหาวิเชียร สายศรี, ๒๕๔๓: ๒๐๓)

๔ สมณศักดิ์มีแต่ข้อเสีย ไม่มีข้อดีเลย เพราะ ไม่ใช่เรื่องของพระพุทธศาสนา ขวางทางไปนิพพาน ทำให้ พระสงฆ์เสียคือเกิดความลุ่มหลงยึดติด แนวคิดนี้ก็มีผู้ยึดถือ ด้วยเช่นกัน เช่น ประสก ธรรมรักษา และคามพุโณ (๒๕๑๘: ๑๑)

๑. ข้อดีของการมีสมณศักดิ์

แม้จะมีความเห็นต่างกันในเรื่องข้อดีข้อเสียของ สมณศักดิ์ แต่ข้อดีที่มีอยู่ก็เป็นเรื่องจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ จึง ขอนำข้อดีเหล่านั้นมาอธิบายดังต่อไปนี้

๑) สมณศักดิ์เป็นสิ่งที่ใช้ในการยกย่อง เชิดชูและสนับสนุนพระสงฆ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ สมณศักดิ์เป็นเหมือนเครื่องลัการะหรือเครื่องตอบแทน คุณงามความดีของพระสงฆ์ผู้ประกอบด้วยศีลาจารวัตรอัน งดงามและได้บำเพ็ญทานุทาณูปริโยชนแก่พระศาสนา ประชาชน และประเทศชาติ การพระราชทานสมณศักดิ์จึง

เป็นการยกย่องพระสงฆ์ผู้มีคุณงามความดีให้เป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไป อันจะเป็นการสนับสนุนให้กำลังใจแก่พระสงฆ์เหล่านั้นในอันที่จะปฏิบัติศาสนกิจและประกอบสาธารณประโยชน์ให้ยิ่งขึ้นไป

งานวิจัยของพระมหาวิเชียร สายศรี แสดงให้เห็นว่า พระนักศึกษามากกว่าครึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างยอมรับข้อดีของสมณศักดิ์ และนักวิชาการก็เห็นในทำนองเดียวกันว่า สมณศักดิ์มีความจำเป็นในด้านการยกย่องสรรเสริญเป็นกำลังใจให้แก่พระสงฆ์ผู้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา แม้จะไม่ใช่สิ่งจำเป็นแท้สำหรับผู้ที่บวชโดยมีเป้าหมายอยู่กับการพ้นทุกข์หรือนิพพาน (พระมหาวิเชียร สายศรี, ๒๕๕๓: ๒๐๑)

๒) การพระราชทานสมณศักดิ์เป็นเครื่องมือช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนา การพระราชทานสมณศักดิ์เพื่อเป็นการยกย่องและสนับสนุนพระสงฆ์ผู้ประกอบคุณงามความดีให้แก่พระพุทธศาสนาและประเทศชาติ ทำให้พระสงฆ์เพิ่มพูนกำลังใจ มีวิริยะอุตสาหะยิ่งขึ้นในการปฏิบัติสมณธรรม ศาสนกิจ และสาธารณประโยชน์ ส่งผลให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและชื่นชมยกย่องพระสงฆ์และพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงและเจริญรุ่งเรือง

๓) สมณศักดิ์เป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญพระราชกุศลของพระมหากษัตริย์ การพระราชทานสมณศักดิ์ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญพระราชกุศลของพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่ครั้งอดีต ปัจจุบันก็เป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญพระราชกุศลในโอกาสสำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กล่าวคือ ในการบำเพ็ญพระราชกุศลในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในฐานะทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก

พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สมนฺโต) เลขาธิการศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย เห็นว่าเรื่องนี้เป็นข้อดีประการหนึ่งของสมณศักดิ์ ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ผู้ให้คือพระเจ้าแผ่นดินก็คาดว่าจะได้มีพระราชศรัทธาที่จะทำบุญกับพระศาสนาในส่วนของศาสนบุคคล ในขณะที่ไม่มีพระราชอำนาจอะไรแล้ว ก็ยังได้พระราชศรัทธาตรงนี้ทำกับพระศาสนาไว้อยู่ในส่วนของพระองค์” (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์)

๔) ระบบสมณศักดิ์เป็นศิลปวัฒนธรรมและโบราณราชประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของไทย จากความเป็นมาของสมณศักดิ์ที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าประเพณีการพระราชทานสมณศักดิ์รวมทั้งระบบสมณศักดิ์เป็นศิลปวัฒนธรรมและโบราณราชประเพณีที่สำคัญประการหนึ่งอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยที่สืบทอดกันมายาวนาน การรักษาระบบสมณศักดิ์ให้คงอยู่ต่อไปจึงเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและโบราณราชประเพณีที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของไทยเอาไว้

๕) สมณศักดิ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการปกครองบริหารคณะสงฆ์ ในระบบและโครงสร้างของการปกครองบริหารคณะสงฆ์ของไทย สมณศักดิ์เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้การปกครองบริหารคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสมณศักดิ์เป็นตำแหน่งฐานันดรที่ส่งเสริมตำแหน่งบริหารให้ได้รับการยอมรับทำให้การบริหารการปกครองดำเนินไปด้วยดี ในงานวิจัยของพระมหาวิเชียร สายศรี นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่มองเห็นว่า สมณศักดิ์เป็นสิ่งจำเป็นในการนำไปเป็นเครื่องสนับสนุนช่วยงานปกครองคณะสงฆ์ ถ้าผู้รับได้ประพฤติตนตามตำแหน่งฐานันดรที่ได้รับการแต่งตั้ง จะช่วยเป็นเครื่องมือในการบริหารได้ดี และเป็นการช่วยส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติหรือทำงานตามหน้าที่ด้วย นอกจากนี้ยังมีผลต่อศรัทธาความเลื่อมใสของประชาชนในสังคม

ปัจจุบัน ถ้าพระสงฆ์ปฏิบัติดีประพฤติตัวได้เหมาะสมในฐานะที่เป็นพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ จะทำให้เกิดความเลื่อมใสเป็นที่เคารพเพิ่มมากขึ้นด้วย (พระมหาวิเชียร สายศรี, ๒๕๔๓: ๑๘๒) ซึ่งจะเป็นผลดีต่องานบริหารคณะสงฆ์ที่ต้องทำงานร่วมกับประชาชนรวมถึงหน่วยงานของรัฐ

พระสุธีธรรมาวุธ (เทียบ สิริธมาโณ) กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า สมณศักดิ์ทำให้สะดวกในการทำงานเพราะพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่อง ทำให้ทำงานสะดวก ปกครองได้ง่าย (พระสุธีธรรมาวุธ, สัมภาษณ์)

๖) ระบบสมณศักดิ์ทำให้ศาสนจักรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับราชอาณาจักร เนื่องจากระบบสมณศักดิ์รวมทั้งระบบการปกครองบริหารคณะสงฆ์เป็นสิ่งที่รัฐสร้างขึ้นมาสืบทอดพระวินัยเพื่อประโยชน์ในการเข้ามาดูแลและควบคุมให้เกิดความสงบสุขในคณะสงฆ์และบ้านเมือง ระบบสมณศักดิ์จึงทำให้พระสงฆ์หรือศาสนจักรในฐานะเป็นองค์กรใกล้ชิดและนำชุมชนได้รับการสนับสนุนและดูแลจากรัฐ และในขณะเดียวกัน พระสงฆ์ก็มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์หรือรัฐผ่านการทำงานร่วมกันและการพระราชทานสมณศักดิ์ซึ่งต้องดำเนินการร่วมกันด้วย จึงส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างศาสนจักรหรือพระสงฆ์กับรัฐ

๗) ระบบสมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์มีโอกาสให้คำปรึกษาหรือชี้แนะพระมหากษัตริย์หรือผู้บริหารประเทศ ความสัมพันธ์ที่ดีกับพระมหากษัตริย์หรือรัฐโดยอาศัยระบบสมณศักดิ์ดังกล่าวมาแล้ว ทำให้พระสงฆ์มีโอกาสได้ถวายคำแนะนำหรือคำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์หรือผู้บริหารประเทศ ดังเช่นกรณีสมเด็จพระวันรัตได้ถวายคำแนะนำเพื่อให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระราชทานอภัยโทษแก่ทหารที่บกพร่องต่อหน้าที่ในคราวทำศึกยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาของพม่า (ส.ศิริรักษ์, ๒๕๕๐: ๑๐-๑๑)

๘) สมณศักดิ์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สมณศักดิ์เป็นเรื่องของพระเดชกับพระคุณจึงทำให้คนโดยทั่วไปเห็นว่า พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์นั้นเป็นผู้ทรงบารมี ความรู้ ความสามารถ และมีสถานะทางสังคมสูง คนโดยทั่วไปจึงให้การยอมรับนับถือให้ความเชื่อถือแก่พระสงฆ์ผู้มีสมณศักดิ์ คนเหล่านั้นจึงนิยมอาราธนาพระสงฆ์ผู้มีสมณศักดิ์ไปแสดงธรรมปาฐกถา หรือให้คำปรึกษา ทำให้พระสงฆ์มีโอกาสสอนธรรมหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนามากขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้นอันเนื่องมาจากการยอมรับนับถือเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประโยชน์ของสมณศักดิ์ข้อนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่า นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่า ถ้าพระสงฆ์ปฏิบัติดีประพฤติตัวได้เหมาะสมในฐานะที่เป็นพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ จะทำให้เกิดความเลื่อมใสเป็นที่เคารพเพิ่มมากขึ้นด้วย (พระมหาวิเชียร สายศรี, ๒๕๔๓: ๑๘๒) ซึ่งจะเป็นผลดีต่องานปกครองบริหารคณะสงฆ์รวมทั้งงานเผยแผ่และงานทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ

๙) สมณศักดิ์ทำให้ศิษย์หรือผู้ที่นับถือพระภิกษุผู้ได้รับสมณศักดิ์มีกำลังใจในการให้การสนับสนุนและช่วยเหลือพระศาสนาต่อไป นอกจากสมณศักดิ์จะทำให้พระภิกษุที่ได้รับมีกำลังใจในการทำงานแล้ว บุคคลที่เป็นศิษย์โดยเฉพาะชาวบ้านหรือประชาชนที่มีความเคารพนับถือในพระภิกษุรูปนั้นเกิดมีกำลังใจในการที่จะสนับสนุนการทำงานของพระภิกษุรูปนั้นรวมทั้งงานด้านพระศาสนาต่อไปหรือยิ่งๆ ขึ้นไป ดังที่พระเทพวิสุทธิกวี แสดงความเห็นไว้ว่า ข้อดีของสมณศักดิ์ที่เป็นส่วนภายนอกคือเกิดกับผู้อื่นก็คือในฝ่ายของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์ก็จะรู้สึกได้ว่า อาจารย์ของตนได้รับการยกย่อง ทำให้มีกำลังใจที่จะช่วยงานพระศาสนา (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์)

อำนาจ บัวศิริ รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ก็สนับสนุนประโยชน์ข้อนี้โดย

กล่าวว่า สมณศักดิ์เป็นความภาคภูมิใจของศิษย์ ช่วยให้เกิดการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เสริมศรัทธา สนับสนุนการช่วยกันบำรุงพัฒนาพระพุทธศาสนา (อำนาจ บัวศิริ, สัมภาษณ์)

๒. ปัญหาของการมีสมณศักดิ์

เป็นธรรมดาของสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ที่ปกติจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังที่ ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ กล่าวว่า “ความจริง ทุกอย่าง มันมีทั้งดีและไม่ดีไปด้วยกัน แล้วแต่จะมองในแง่ไหน” (จำนงค์ ทองประเสริฐ, สัมภาษณ์) สมณศักดิ์ก็เช่นกันก็ย่อมมีข้อเสียหรือปัญหาบางประการอยู่ด้วย ซึ่งเป็นข้อเสียหรือปัญหาที่เกิดจากตัวบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องและระบบของสมณศักดิ์ เพราะหากมองจากจุดมุ่งหมายของสมณศักดิ์ ตัวสมณศักดิ์เองเป็นสิ่งที่ดี ไม่ใช่สิ่งชั่วร้ายหรือตัวปัญหาเนื่องจากเป็นตำแหน่งเกียรติยศที่ยกย่องพระสงฆ์ที่มีคุณธรรมหรือความรู้ความสามารถดังที่ปรากฏหลักฐานในประกาศสถาปนาสมณศักดิ์ที่ได้อธิบายมาแล้วในเรื่องจุดมุ่งหมายของสมณศักดิ์ ซึ่งพระสุธีธรรมานุวัตรก็ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า “สมณศักดิ์ไม่มีปัญหา อยู่ที่คนใช้สมณศักดิ์ ผู้พิจารณาสมณศักดิ์ ปัญหาอยู่ที่ระบบ อาตมาไม่มองว่าสมณศักดิ์เป็นข้อเสีย” (พระสุธีธรรมานุวัตร, สัมภาษณ์) ในงานวิจัยของพระมหาวิเชียร สายศรี (๒๕๔๓: ๑๘๒, ๒๐๓) นักวิชาการส่วนใหญ่ก็มองว่า สมณศักดิ์เป็นสิ่งกลางๆ จะมีผลดีหรือเสียอยู่ที่ผู้เข้าไปเกี่ยวข้อง และความไม่ดีต่างๆ มีปรากฏเฉพาะในพระสงฆ์บางรูปเท่านั้น ถ้าได้รับการปรับปรุงแก้ไขก็น่าจะทำให้ระบบสมณศักดิ์มั่นคงต่อไป ผลการวิจัยนี้จึงแสดงว่าปัญหาของสมณศักดิ์ยังไม่รุนแรงมากจนเกินเยียวยา ปัญหาหรือข้อเสียของระบบสมณศักดิ์ที่มีผู้วิจารณ์กันพอจะนำมาอภิปรายให้เข้าใจชัดขึ้นได้ดังต่อไปนี้

๑) สมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์เกิดความโลภ ความมัวเมา ในตำแหน่งและลาภสักการะ การที่สมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์ผู้ได้รับสมณศักดิ์มีสถานะสูงขึ้น ได้รับการยกย่อง

หรือยอมรับ และนำมาซึ่งผลประโยชน์หรือลาภสักการะต่างๆ เป็นอันมากส่งผลให้พระสงฆ์บางรูปเกิดความเพลิดเพลินยินดี ยึดติด หลงมัวเมา ในตำแหน่งที่ได้รับและลาภสักการะที่เกิดขึ้น ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์ของการบวชและการศึกษาอบรมตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งเน้นขัดเกลากิเลส

ปัญหาหรือคำวิจารณ์ดังกล่าวนี้มีส่วนเป็นจริงอยู่เพราะพระสงฆ์ส่วนมากยังเป็นปุถุชนอยู่ ดังที่ อำนาจ บัวศิริ เห็นว่า “สมณศักดิ์เพิ่มกิเลสสำหรับพระผู้มีใจไม่ถึงระดับ” อำนาจ เห็นด้วยสำหรับพระภิกษุผู้มีจิตยังฝักไม่ถึงระดับ (อำนาจ บัวศิริ, สัมภาษณ์) แต่ไม่ได้หมายความว่าพระภิกษุจะเป็นเช่นนั้นทุกรูป หรือพระภิกษุที่เกิดความโลภ ความมัวเมา เหล่านั้นทุกรูปจะเป็นมากจนน่าเกลียด พระภิกษุที่เกิดความโลภ ความมัวเมาในสมณศักดิ์เป็นอย่างมาก อาจมีบ้างแต่คงไม่มากนัก เราอาจเข้าใจเรื่องนี้ได้จากการเทียบเคียงกับเหตุการณ์ทำนองเดียวกันที่เกิดในชีวิตประจำวันคือที่เกิดกับคฤหัสถ์ เช่น ผู้ได้ยศหรือตำแหน่งที่สูงขึ้นบางคนก็จะหลงติดกับยศหรือตำแหน่งที่ได้จนเกิดอาการที่เรียกว่า “กึ่งก่าได้ทอง” หรือ “คางคกขึ้นวอ” หรือ “หลงตัวเอง” เกิดอาการยกตนเอง ข่มตนเอง แต่คนที่มีความโลภ ความยึดติด ความหลงในยศหรือตำแหน่งที่ได้ แต่ก็ไม่ได้เป็นมากจนน่าเกลียด ดังที่ พระเทพวิสุทธิกวีแสดงความเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า

อาตมามองว่า ทุกๆ สังคมมันมี แม้แต่สังคมพระก็ไม่เว้น แต่ว่ามันจะมากหรือน้อย เราจะมองด้วยความเป็นกลางจริงๆ ไม่ใช่เป็นกลางวายเฉยนะ เป็นกลางรู้ทั้งฝ่ายบวกฝ่ายลบ เพราะสภาพความเป็นจริงของสังคมมนุษย์นี้ ไม่ว่าสังคมไหน ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ครู พระ มันก็มีคนดี คนเสีย อยู่ แต่เชื่อว่า มันยังไม่มาก...ยุคใด สมัยใด ที่คนฝ่ายเสียมันมากขึ้น ความเสื่อมก็เกิดขึ้นในสังคม

นั้นๆ ล้างคมพระก็เช่นเดียวกัน ถ้าในส่วนเสียมันเกิดขึ้นมาก ภาพปรากฏออกมาจากความเสื่อมศรัทธามันก็เกิดขึ้น ดังนั้นคนวิจารณ์ ในการวิจารณ์ เขาจะว่าได้ว่า พระสงฆ์ท่านยังมีความโลก มัวเมา ในยศ ในตำแหน่ง ความจริง พระพุทธเจ้าก็สอนว่า ได้ยศแล้วก็ไม่ควรเมา แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ควรได้ยศ ยศควรมี ควรได้อยู่ แต่ว่าได้แล้วย่าเมา ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ คนที่ได้แล้วไปเมายศ มันก็เป็นปัญหา ถือว่ายังไม่รุนแรง ยังธรรมดา แต่บังเอิญว่าสมัยนี้สื่อมีอิทธิพลมาก...บางครั้งพระไม่ผิดอะไรเลย...บางครั้ง บางที เราจะไปเอาอะไรมาตัดสินก็ไม่ได้...บางครั้ง บางที อาจเพราะความที่พระรูปนั้นมีอิทธิพล หรือเพราะความที่สื่อมีอิทธิพลไปเอากฎหมายบ้านเมืองมาตัดสิน กลายเป็นผิดถูกตามกฎหมายบ้านเมืองขึ้นมา ซึ่งกฎหมายเองก็ไม่มีใครสามารถที่จะเขียนได้โดยตรงว่า ต้องอย่างนั้น ต้องอย่างนั้น ถ้าอย่างนั้นก็ต้องเขียนกฎหมายกันมโหฬาร

(พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์)

๒) สมณศักดิ์ในฐานะเป็นแหล่งพระเดชพระคุณที่มาแห่งผลประโยชน์ทำให้พระสงฆ์เกิดการแก่งแย่ง หรือวิ่งเต้นเพื่อให้ได้สมณศักดิ์ เกิดความอิจฉาริษยาและความขัดแย้งเช่นเดียวกับในสังคมคฤหัสถ์ก่อให้เกิดปัญหาความลักลั่นและอยู่ดีธรรมในสังคมสงฆ์ เกียรติยศและลาภสักการะที่ได้มาจากการมีสมณศักดิ์ทำให้พระภิกษุบางรูปที่ยังไม่มีสมณศักดิ์อยากได้สมณศักดิ์เพื่อจะได้เกียรติยศและลาภสักการะเหล่านั้น หรือทำให้พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์อยู่แล้วต้องการเลื่อนสมณศักดิ์ให้

สูงยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เกียรติยศและลาภสักการะมากยิ่งขึ้นไป แต่เนื่องจากสมณศักดิ์ที่มีการแต่งตั้งและเลื่อนในแต่ละปีมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับจำนวนพระสงฆ์ที่มีอยู่ทำให้เกิดการแก่งแย่งหรือวิ่งเต้นเพื่อให้ได้สมณศักดิ์ เกิดความอิจฉาริษยาและความขัดแย้งระหว่างพระภิกษุที่ต้องแย่งสมณศักดิ์กันเนื่องจากอยู่ในกลุ่มที่จะได้รับการพิจารณากลุ่มเดียวกัน เช่น อยู่วัดเดียวกันหรือจังหวัดเดียวกัน สิ่งที่มาคือ เกิดปัญหาความลักลั่นและความเป็นธรรมในการพิจารณาให้สมณศักดิ์อันเนื่องมาจากการวิ่งเต้นนั้นผู้ที่ควรได้อาจไม่ได้เพราะมีผู้อื่นมาวิ่งเต้นได้ไป พระเทพวิสุทธิกวีก็เห็นว่า พระสงฆ์ที่แก่งแย่ง วิ่งเต้นในเรื่องสมณศักดิ์นั้นมิจริง แต่มิน้อย (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์) อำนาจ บัณฑิต ก็เห็นว่า เรื่องการแก่งแย่งในเรื่องสมณศักดิ์มีบ้าง เป็นบางส่วน บางกรณี (อำนาจ บัณฑิต, สัมภาษณ์)

๓) สมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์เกิดค่านิยมฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยจนลืมนึกความเป็นสมณะของตน สืบเนื่องจากการได้รับสมณศักดิ์ทำให้เกิดการฉลองสมณศักดิ์และการทำบุญแสดงมุทิตาจิตแก่ผู้ได้รับสมณศักดิ์ซึ่งต้องจัดงานและใช้เงินจำนวนมาก จนมีผู้วิจารณ์ว่าสมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์เกิดค่านิยมฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยในการฉลองสมณศักดิ์ รวมถึงการฉลองในงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ เป็นการส่งเสริมพฤติกรรมประจบสอพลอและมายาคติในวงการคณะสงฆ์ภายใต้อุปถัมภ์นิยม

อย่างไรก็ตาม การที่พระสงฆ์จัดงานที่ดูฟุ่มเฟือยและถวายเงินพระเถระจำนวนมากนั้นอาจมาจากสาเหตุที่พระสงฆ์รูปนั้นมีรายได้มาก เช่น อยู่ในวัดที่มีรายได้มาก หรือมีคฤหัสถ์ที่มีฐานะถวายความอุปถัมภ์ในด้านการเงินจำนวนมาก ทำให้ท่านต้องการทำบุญด้วยการถวายเงินจำนวนมากตามศักยภาพที่ท่านมีความคิดว่ายิ่งถวายเงินมาก ก็ยิ่งได้บุญมาก และเห็นว่าพระเถระที่มีสมณศักดิ์หรือตำแหน่งสูงก็ควรได้รับการถวายเงินมากขึ้น

ตามสถานะของท่านด้วย ซึ่งในกรณีเช่นนี้อาจไม่ได้มีเจตนา มิติแอบแฝงในเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวก็ได้ พระเทพวิสุทธิทวิก็แสดงความเห็นไว้ในทำนองเดียวกันว่า การที่พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์มีค่านิยมพุ่งเพื่ออาจมีบ้าง แต่สำหรับบางรูปอาจไม่ได้เป็นเช่นนั้น แต่ที่ทำเหมือนมีค่านิยมพุ่งเพื่อ เพราะเมื่อมีสมณศักดิ์ทำให้มีรายได้เพิ่ม ก็ทำเพิ่มตามไปด้วย เพื่อให้สมกับฐานะหรือตำแหน่ง (พระเทพวิสุทธิทวิ, สัมภาษณ์)

พระสุธีธรรมานุวัตร ก็เห็นคล้ายกันว่า การจัดงานฉลองสมณศักดิ์ส่วนหนึ่งเป็นค่านิยมของสังคมที่จะถวายเงินให้เหมาะสมกับสถานภาพ ไม่ใช่ต้องการเอาใจผู้ใหญ่เสมอไป และต้องการทำบุญด้วย ท่านยังกล่าวอีกว่า พระสงฆ์ที่จัดงานฉลองสมณศักดิ์มีไม่มาก พระสงฆ์ในเขตกรุงเทพฯ ก็ไม่นิยมจัดงานฉลอง และบางรูปลูกศิษย์เป็นคนจัดให้ บางรูปก็จัดงานแล้วเอาเงินไปทำบุญ เช่น กรณีของพระธรรมคุณาภรณ์ (ไพบูลย์ กตปุญโญ) อดีตเจ้าคณะจังหวัดกาญจนบุรี ที่จัดงานฉลองสมณศักดิ์ขึ้นธรรมแล้วเอาเงินไปทำบุญสร้างโรงเรียน มีคนจะถวายรถยนต์แก่พระธรรมคุณาภรณ์แต่ท่านก็ขอเปลี่ยนเป็นเงินที่จะเอาไปสร้างโรงเรียน (พระสุธีธรรมานุวัตร, สัมภาษณ์)

๔) สมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์ห่างเหินจากการศึกษาพระธรรมวินัยและการปฏิบัติสมณธรรม การที่พระสงฆ์พอใจและลุ่มหลงมัวเมาในเรื่องสมณศักดิ์ทำให้มัวแต่หาหนทางที่จะได้รับแต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ให้สูงขึ้น จนละเลยการศึกษาพระธรรมวินัยและการปฏิบัติสมณธรรม ซึ่งเรื่องนี้ดูจะเป็นการกล่าวหาที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงเพราะเป็นไปได้ยากที่พระสงฆ์จะห่างเหินจากการศึกษาและการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพราะสมณศักดิ์เป็นต้นเหตุโดยตรง เนื่องจากการศึกษาพระธรรมวินัยและการปฏิบัติสมณธรรมนั่นเองที่จะทำให้ได้รับสมณศักดิ์ เพราะเป็นผลงานที่เป็นเงื่อนไขประการหนึ่งของการพิจารณาสมณศักดิ์ และการไม่ศึกษาพระธรรมวินัยและการไม่ปฏิบัติ

สมณธรรมก็เกิดได้จากหลายสาเหตุ เช่น มีพระสงฆ์จำนวนมากไม่น้อยที่ไม่สนใจศึกษาพระธรรมวินัยและการปฏิบัติสมณธรรม เพราะขาดศรัทธาที่แท้จริงหรือเพราะความเกียจคร้าน โดยไม่เกี่ยวข้องกับสมณศักดิ์เลย

พระสุธีธรรมานุวัตรยอมรับว่าเรื่องนี้มีส่วนจริงอยู่บ้าง แต่ไม่ใช่สาเหตุสำคัญเพราะพระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์ก็ห่างเหินการศึกษาและการปฏิบัติ (พระสุธีธรรมานุวัตร, สัมภาษณ์) อำนาจ บัณฑิต ก็เห็นคล้ายกันว่า การที่สมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์ห่างเหินการศึกษาและการปฏิบัติธรรมมีในบางกรณีเท่านั้น สมณศักดิ์ไม่ใช่สาเหตุใหญ่ (อำนาจ บัณฑิต, สัมภาษณ์)

๕) สมณศักดิ์เป็นเหมือนบรรดาศักดิ์ในระบบศักดินานิยมทางคติโลกที่เลิกกันไปแล้วจึงควรเลิกด้วยเช่นกัน เนื่องจากบรรดาศักดิ์ของขุนนางในสมัยที่ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ถูกล้มเลิกไปแล้วเพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นในสังคมและความไม่เท่าเทียมกัน สมณศักดิ์ซึ่งมีลักษณะแบบเดียวกับบรรดาศักดิ์หรือเป็นมรดกที่เหลื่ออยู่ของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ควรเลิกตามไปด้วย แต่คำวิจารณ์หรือปัญหาข้อนี้ดูจะอ่อนด้วยเหตุผลเพราะเป็นการสรุปง่ายเกินไป (over simplify) ใช้เหตุผลน้อยไปหรือมองอย่างสุดโต่งเกินไป เนื่องจากบรรดาศักดิ์ไม่ได้ทำให้เกิดการดูถูกหรือเอาวัดเอาเปรียบเสมอไป และการแบ่งระดับชั้นไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งฐานันดรหรือตำแหน่งบริหารในแบบใดก็ทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นได้เช่นกัน อีกทั้งสมณศักดิ์ยังเหมือนกับระบบยศสมัยใหม่ที่ใช้กันอยู่ด้วย ไม่ได้คล้ายเฉพาะกับบรรดาศักดิ์ และบรรดาศักดิ์ก็ถูกแทนที่ด้วยระบบยศสมัยใหม่ ไม่ได้หายไปจริงๆ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน รองคณบดีฝ่ายเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร แม้จะเห็นด้วยกับการยกเลิกระบบสมณศักดิ์ ก็ยัง

ไม่เห็นด้วยกับเหตุผลข้อนี้เพราะเห็นว่าเรื่องสมณศักดิ์กับบรรดาศักดิ์ไม่เกี่ยวกัน การอ้างเหตุผลดังกล่าวเป็นเรื่องที่ไม่สมเหตุผลผล (ชาญณรงค์ บุญหนุน, ลัมภานนท์)

๖) สมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์เป็นผู้รับใช้รัฐหรือเป็นเครื่องมือของรัฐ การที่ระบบสมณศักดิ์ถูกตั้งขึ้นโดยรัฐเพื่อประโยชน์ในทางการเมืองการปกครองด้วยจึงได้รับการวิจารณ์ว่าสมณศักดิ์ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้รับใช้ของรัฐ คล้ายข้าราชการที่ทำงานให้รัฐหรือเป็นเครื่องมือของรัฐในการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองการปกครอง เพราะโดยธรรมชาติพระสงฆ์คือผู้เข้าถึงชุมชนและนำชุมชนได้สนิทเหนียวแน่นกว่าเจ้าขุนมูลนาย

อย่างไรก็ตาม การมองในลักษณะดังกล่าวมานี้ แม้อาจเป็นจริงอยู่บ้างในกรณีพระสงฆ์บางรูปที่หวังผลประโยชน์จากรัฐ แล้วทำตัวดูคนรับใช้ของรัฐ แต่โดยทั่วไปการที่พระสงฆ์ยอมรับสมณศักดิ์และนิตยภัตไม่ได้มีความคิดหรือจุดมุ่งหมายเช่นนั้นเพราะพระสงฆ์เหล่านั้นไม่ได้คิดจะรับใช้และได้รับผลประโยชน์จากรัฐ แต่ยอมรับเพราะเห็นว่าสมณศักดิ์แม้เป็นสิ่งที่รัฐสร้างขึ้นและหวังประโยชน์ทางการเมืองการปกครองแต่ก็ไม่ได้ขัดกับพระธรรมวินัยอย่างรุนแรง อีกทั้งมีประโยชน์ต่อพระศาสนาและเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ต้องอยู่ใต้ระเบียบการปกครองอันเดียวกัน การมองว่าการยอมรับสมณศักดิ์เท่ากับการยอมเป็นคนรับใช้ของรัฐเป็นการกล่าวหาที่รุนแรงเกินไปและไม่เป็นธรรมแก่พระสงฆ์จำนวนมากที่ไม่ได้เป็นเช่นนั้น กรณีของพระเทพโมลี (สิริจันท) ถูกถอดสมณศักดิ์ เมื่อมองในมุมกลับกันก็เป็นเรื่องที่แสดงว่า พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ไม่ได้รับใช้แบบตามใจรัฐทุกเรื่อง พระสงฆ์รูปอื่นไม่กล้าพูด แต่พระเทพโมลีกล้าพูด (พระสุธีธรรมานวัตร, ลัมภานนท์)

นอกจากนั้น คำวิจารณ์นี้ยังมองข้ามข้อเท็จจริงที่ว่า คณะสงฆ์หรือศาสนจักรเป็นส่วนหนึ่งของรัฐที่อยู่ใต้

อำนาจการปกครองของรัฐ รัฐจึงสามารถขอความร่วมมือหรือใช้อำนาจสั่งการให้คณะสงฆ์ช่วยเหลืองานของรัฐได้แม้ไม่มีสมณศักดิ์ ปัญหาข้อนี้จึงอาจรุนแรงเกินความเป็นจริง เพราะมองข้ามข้อเท็จจริงที่ว่า ไม่ง่ายสมัยใดหรือในระบอบการปกครองแบบใด ศาสนาก็ต้องเป็นเครื่องมือของรัฐ หรือต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง ดังที่ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ปรีชา ช่างขวัญยืน ชี้ให้เห็นว่า การที่ศาสนาหรือคณะสงฆ์ตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองจะเห็นได้ชัดในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพราะทำในรูปแบบง่ายๆ เช่น เมื่อคนไทยถูกรอบงำด้วยลัทธิประชาธิปไตย ก็พยายามจะเปลี่ยนแปลงการปกครองสงฆ์ให้เป็นรูปแบบองค์กรประชาธิปไตย พยายามสร้างระบบความคิดที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นประชาธิปไตย นักการเมืองเมื่อจะหาเสียงก็ใช้วัดเป็นฐาน ใช้พระเป็นหัวคะแนน ศาสตราจารย์กิตติคุณ ปรีชา ช่างขวัญยืน จึงสรุปว่า “ยังไม่เห็นว่ามีที่ใดหรือสมัยใดที่ศาสนากับการเมืองไม่เกี่ยวข้องกันเลย” (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒: ๒๘๖-๒๘๗)

ยิ่งไปกว่านั้น การที่พระสงฆ์ถูกใช้เครื่องมือของรัฐก็ไม่ใช่ว่าเรื่องเสียหายหากเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ต่อสังคมและไม่ขัดกับพระธรรมวินัยจนยอมรับไม่ได้ เพราะการช่วยเหลือชาวบ้านและเกื้อกูลรัฐก็เป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงประทานพระพุทธาณุญาตไว้ดังพุทธดำรัสที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คล้อยตามพระราช” (วิ. มห. (แปล) ๔/๑๘๖/๒๕๕) ซึ่งเรื่องนี้พระองค์ทรงอนุญาตให้เลื่อนวันเข้าพรรษาออกไปตามที่พระเจ้าพิมพิสารทูลขอ

กล่าวอีกประการหนึ่ง การที่รัฐใช้พระสงฆ์หรือพระศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครองอาจมีทั้งที่ดีและไม่ดี เป็นเรื่องที่ขอบธรรมก็ได้ ไม่ขอบธรรมก็ได้ ขึ้นอยู่กับเจตนาของรัฐและผลที่ตามมา ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ในขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปิฎกได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า การที่นักปกครองพยายาม

ทำให้ประชาชนปกครองได้ง่าย ปกครองให้ได้ผลดี จะได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนนั่นเอง จะเกิดความถูกต้อง ความชอบธรรม เป็นต้น เป็นเรื่องที่ดีงาม เป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง แต่ถ้าปกครองให้ง่ายเพื่อตัวเอง คือผู้ปกครองจะได้เสียผลประโยชน์ได้สะดวกสบาย ถ้าอย่างนี้เป็นไปเพื่อความมุ่งหมายส่วนตัว เป็นไปเพื่อเห็นแก่ตน ก็เป็นการปฏิบัติที่ไม่ชอบ การปกครองให้ง่ายโดยอาศัยพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน ถ้าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนก็เป็น การชอบธรรม แต่ถ้าเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตนที่ไม่ชอบธรรม จึงมีความต่างกันระหว่างการเป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์ กับการเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกสุข พระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวว่า “การที่ว่าเป็นสิ่งเกื้อกูลในการปกครองไม่จำเป็นต้องถือว่าเป็นเจตนาร้ายที่จะใช้เป็นเครื่องมือเสมอไป” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๓๙: ๒๓-๒๕)

๓) ระบบสมณศักดิ์ในปัจจุบันทำลายคุณค่าตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย เพราะแต่เดิมนั้นเมืองตั้งให้เอง แต่ปัจจุบันพระภิกษุขอให้ตัวเองซึ่งเท่ากับเป็นการลดคุณค่าพระสงฆ์ตามวิถีคตินิยม ในสมัยโบราณพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ตัดสินพระทัยในการพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระภิกษุรูปหนึ่งรูปใดผู้พร้อมด้วยคุณสมบัติ โดยพระภิกษุรูปนั้นไม่ได้ทำเรื่องเสนอขอพระราชทานสมณศักดิ์ให้แก่ตัวเอง แต่ในสมัยปัจจุบันพระภิกษุต้องทำเรื่องเสนอขอพระราชทานสมณศักดิ์ให้แก่ตัวเอง ทำให้นักคิดบางคนเห็นว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการดูถูกพระภิกษุเอง ทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือเป็นเรื่องไม่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุผู้มุ่งตัดความทะเยอทะยานในลาภ ยศ สรรเสริญ ที่เป็นโลกียวิสัย

พระเทพวิสุทธิกวี เห็นว่า การที่พระภิกษุขอสมณศักดิ์เองเป็นเรื่องไม่ดีไม่งามอยู่แล้ว แต่วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะอิทธิพลต่างชาติ ไม่ใช่เพราะสมณศักดิ์ทำให้เปลี่ยนระบบทำให้ต้องเป็นอย่างนั้น (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์) ตามความเห็นของพระเทพวิสุทธิกวี การขอ

สมณศักดิ์ให้ตัวเองแม้จะไม่ดี แต่ไม่ได้เกิดจากตัวสมณศักดิ์เอง แต่เกิดจากวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปหรือระบบที่เปลี่ยนไป

พระสุธีธรรมานวัตรแสดงความเห็นในเรื่องนี้ไว้ในอีกมุมมองหนึ่งที่น่าสนใจว่า ปัจจุบันพระภิกษุมีจำนวนมาก จึงไม่สามารถพิจารณาได้ทั่วถึง ทำให้พระภิกษุต้องทำเรื่องเสนอผลงานเพื่อขอสมณศักดิ์ด้วยตัวเอง แต่เราอาจมองการกระทำดังกล่าวว่าเป็นการ “เสนอ” หรือ “แจ้ง” ให้ทราบผลงาน ให้คนได้อนุมัติอนุญาตให้ทำก็ได้ คล้ายกับหลักการเรื่องปัตตานูโมทนา (การอนุโมทนาหรือพลอยยินดีกับบุญที่ผู้อื่นได้กระทำ) เราไปใช้คำว่า “ขอ” จึงมีปัญหาขึ้นมา (พระสุธีธรรมานวัตร, สัมภาษณ์)

๔) สมณศักดิ์เป็นเรื่องที่ขัดหรือไม่ตรงกับพระธรรมวินัย เพราะเป็นตำแหน่งที่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงดำรงสถานภาพเป็นศฤงคารทรงตั้งให้ ต่างกับตำแหน่งเอตทัคคะที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งให้ การที่สมณศักดิ์ในความหมายและวัตถุประสงค์ปัจจุบันเป็นตำแหน่งที่ไม่มีในครั้งพุทธกาลและพระมหากษัตริย์ทรงตั้งให้พระสงฆ์แทนที่จะเป็นพระพุทธเจ้าทรงตั้งให้ดังเรื่องตำแหน่งเอตทัคคะทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าขัดกับพระธรรมวินัยและพุทธประสงค์เดิม

อย่างไรก็ตาม เมื่อว่าโดยเป้าหมายหรือสาระสำคัญของสมณศักดิ์มีความคล้ายคลึงกับตำแหน่งเอตทัคคะ ไม่ได้ขัดกันเลยทีเดียว นักวิชาการจำนวนมากจึงมองว่าสมณศักดิ์คล้ายคลึงและแปลงลักษณะมาจากตำแหน่งเอตทัคคะหรือมีเค้ามาจากตำแหน่งเอตทัคคะ เช่น ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต ได้แสดงความเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า

ผมว่าสมณศักดิ์ที่เกิดขึ้นในยุคหลังๆ ก็ไม่ใช่ว่า จะทำขึ้นมาเอง ก็มีเค้ามาแต่สมัยพุทธกาล แล้วก็ต่อมาจากลังกา ลังกาก็ถ่ายทอดมาสู่ไทย มาพัฒนาในสังคมไทยนี้มากมายก่ายกอง...สมณศักดิ์ยุคหลัง เรา

จะเห็นได้ชัดว่าเลียนแบบทางโลก มีแบ่งชั้น
สังเกตได้จากบรรดาศักดิ์มีตั้งแต่ชั้นสมเด็จ
เจ้าพระยา เจ้าพระยา คุณพระ คุณหลวง ขุน
ลองๆ จัดดูจะเห็นว่าเหมือนกันเลย ระดับ
สมเด็จพระราชอาคันตุกะคือสมเด็จเจ้าพระยา
ชั้นรองสมเด็จก็เจ้าพระยา พระราชาคณะชั้น
เทพก็เท่ากับคุณพระ พระราชาคณะชั้นราช
ก็เท่ากับคุณหลวง ชั้นสามัญก็เท่ากับขุน

(ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร,

๒๕๕๒: ๒๓๓-๒๓๔)

ความเห็นดังกล่าวนี้แสดงว่า สมณศักดิ์ดัดแปลงและ
ปรุ้งแต่งขึ้นมาจากการเลียนแบบตำแหน่งเอตทัคคะนั่นเอง
แล้วปรับเปลี่ยนระบบ เนื้อหา ขั้นตอน และสิ่งมุ่งประสงค์
จนเกิดการแบ่งลำดับชั้นมากมายโดยการลอกเลียนแบบ
ระบบบรรดาศักดิ์ สมณศักดิ์จึงไม่น่าขัดกับพระธรรมวินัย
โดยตรงและโดยสิ้นเชิงเพราะเป็นพัฒนาการคุณค่าทาง
วัฒนธรรมและเลียนแบบตำแหน่งเอตทัคคะ

นอกจากนั้น การที่พระสงฆ์ยอมรับสมณศักดิ์
และโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่รัฐตั้งขึ้นเป็นสิ่งที่มีความ
ชอบธรรมและไม่ขัดกับพระวินัยเมื่อเทียบเคียงกับ
หลักการคล้อยตามพระราชาทีกกล่าวมาแล้ว เพราะการที่
พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เลื่อนวันเข้าพรรษาตาม
ที่พระเจ้าพิมพิสารมีพระราชประสงค์ ทั้งที่ขัดกับบทบัญญัติ
ที่ทรงตั้งไว้ แสดงถึงการยอมตามบ้านเมืองในเรื่องเล็กน้อย
ที่ไม่มีความเสียหาย เรื่องสมณศักดิ์และโครงสร้างหรือ
ระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่บ้านเมืองตั้งขึ้นมาก็ไม่ได้
มีนัยต่างกับการเลื่อนวันเข้าพรรษามากนัก แม้อาจจะ
ไม่ตรงกับพระธรรมวินัยอยู่บ้างแต่ก็ไม่ได้เสียหายอะไร
รุนแรง ซึ่งในประเด็นนี้ อานาจ บัวศิริ ก็เห็นด้วยดังที่
ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “พระธรรมวินัยไม่ได้กำหนดเรื่องนี้ แต่
พระธรรมวินัยได้กำหนดไว้อย่างหนึ่งว่า “ราชานํ อนุวตฺติตุ”

คล้อยตามความประสงค์ของพระราชาทีก จึงตีความได้ว่า
ไม่ขัดกับพระวินัย” (อานาจ บัวศิริ, สัมภาษณ์)

๙) สมณศักดิ์ขัดกับพระธรรมวินัยหลาย
อย่าง เช่น การไม่แบ่งชั้นวรรณะ การเคารพตามหลัก
อาวุโส และการละกิจนียเยี่ยงคฤหัสถ์ สืบเนื่องจาก
การที่สมณศักดิ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศให้มี
ขึ้นดังเช่นเรื่องเอตทัคคะ จึงทำให้มีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่าขัด
กับพระธรรมวินัยหลายอย่าง เช่น สมณศักดิ์ทำให้เกิดการแบ่ง
ชั้นวรรณะ^{*} ทำให้ละเว้นการเคารพตามหลักอาวุโสคือตาม
ลำดับก่อนหลังของการบวช และเป็นกิจนียแบบคฤหัสถ์

คำวิจารณ์ที่กล่าวมามีบางส่วนที่เป็นจริงดัง
ที่ได้อภิปรายมาในบางประเด็นก่อนหน้านี้ แต่บางส่วน
มีความคลาดเคลื่อนโดยเฉพาะประเด็นเรื่องการแบ่งชั้น
วรรณะและการเคารพตามหลักอาวุโส กล่าวคือสมณศักดิ์
ทำให้เกิดการปกครองโดยลำดับชั้น คือ การแบ่งระดับชั้นหรือ
การจัดลำดับความสูงต่ำ (hierarchy) ในทางการปกครอง
คล้ายกับตำแหน่งเอตทัคคะที่ใช้ความสามารถเป็นหลัก
แทนที่จะใช้หลักอาวุโส แต่ตำแหน่งสมณศักดิ์มาจากการ
แต่งตั้งของฝ่ายบ้านเมืองเท่านั้น และในทำนองเดียวกับ
ตำแหน่งเอตทัคคะ สมณศักดิ์ก็ไม่ได้เข้ามาแทนที่หรือลบล้าง
ลำดับความสูงต่ำตามหลักอาวุโสเสียทั้งหมดเพราะพระสงฆ์
ภายใต้ระบบสมณศักดิ์ก็ยังคงหลักอาวุโสไว้ด้วย กล่าวคือ
ในการทำกิจสงฆ์ต่างๆ ก็ยังยึดหลักอาวุโสไว้ด้วย เช่น
การปวารณาตามลำดับพรรษา การปลงอาบัติก็ยึดหลัก
อาวุโส ผู้อ่อนพรรษากว่าต้องแสดงคารวะต่อผู้แก่พรรษา
กว่าและต้องเรียกผู้แก่พรรษากว่าว่า “ภนฺเต” ในขณะที่
ผู้แก่พรรษากว่าก็เรียกผู้อ่อนพรรษากว่าว่า “อาวุโส” ซึ่งเป็น

* การแบ่งชั้นวรรณะหรือการแบ่งชนชั้น หมายถึง การจัดลำดับ
ความสูงต่ำของคนในสังคม สำหรับวรรณะเป็นการแบ่งชนชั้นใน
ศาสนาพราหมณ์ที่กำหนดตามชาติกำเนิดและเปลี่ยนแปลงไม่ได้

การเรียกตามหลักอาวุโส หรือในกรณีที่พระมหาเถระที่มีอายุพรรษามาก พระเถระที่มีสมณศักดิ์สูงกว่าก็ไม่ให้กราบไหว้ ตนแต่ตนเองจะเป็นผู้กราบไหว้พระมหาเถระรูปนั้น และพระภิกษุแม้สมณศักดิ์สูงกว่าย่อมต้องกราบไหว้พระภิกษุที่เป็นอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ของตนผู้มีสมณศักดิ์ต่ำกว่า หรือไม่มีสมณศักดิ์เลย ซึ่งเรื่องนี้พระเทพวิสุทธิกวี พระสุธีธรรมานุวัตร และศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในทำนองเดียวกันว่า การเคารพกันตามหลักอาวุโสยังใช้กันอยู่ ยังกราบไหว้กันตามหลักอาวุโส ยกเว้นการนั่งตามลำดับสมณศักดิ์ในงานราชพิธีและรัฐพิธีเท่านั้น ซึ่งพระเทพวิสุทธิกวีให้เหตุผลว่าเป็นการถวายพระเกียรติแก่พระมหากษัตริย์ (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์)

นอกจากเรื่องเอตทัคคะ ยังมีตำแหน่งอื่นๆ ในคณะสงฆ์ที่ใช้หลักความสามารถ เช่น พระสงฆ์ที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์ต้องประพฤติปฏิบัติชอบและมีความรู้ความสามารถในการทำหน้าที่พระอุปัชฌาย์ด้วย ไม่ใช่มีแต่พรรษาครบ ๑๐ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้โง่เขลา ไม่ฉลาด ไม่พึงให้อุปสมบท รูปใดให้อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถมีพรรษาครบ ๑๐ หรือมีพรรษาเกิน ๑๐ ให้อุปสมบทได้” (วิ. มหา. (แปล) ๔/๓๖/๑๐๕) ซึ่งเป็นไปได้ว่าตำแหน่งเหล่านี้ทำให้การจัดลำดับความสูงต่ำไม่ได้เป็นไปตามหลักอาวุโสอย่างเดียวเพราะพระอุปัชฌาย์ต้องทำหน้าที่เป็นประธานในพิธีการอุปสมบทและเป็นผู้ให้สัตยาบันแด่พระสงฆ์ที่พรรษาหย่อน ๕

ดังนั้น สมณศักดิ์จึงไม่ได้เป็นการแบ่งชั้นวรรณะ และหักล้างการเคารพตามหลักอาวุโสเพราะมีลักษณะคล้ายกับตำแหน่งเอตทัคคะที่แม้ทำให้เกิดการแบ่งลำดับชั้นหรือลำดับสูงต่ำที่ไม่เป็นไปตามหลักอาวุโสแต่ก็ไม่ถึงกับหักล้างหลักอาวุโสเสียทีเดียว อีกทั้งสมณศักดิ์ยังต่างกับการแบ่งชั้นวรรณะตรงที่สมณศักดิ์ยังมีการเลื่อนระดับหรือเปลี่ยนแปลงได้ แต่การแบ่งชั้นวรรณะโดยเฉพาะของอินเดียเปลี่ยนแปลง

ไม่ได้ (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์) การแบ่งชั้นวรรณะอันเนื่องมาจากสมณศักดิ์หากจะมีจริง ก็เป็นเรื่องส่วนบุคคลที่พระสงฆ์บางรูปเกิดความหลงติดในสมณศักดิ์แล้วไปแบ่งชั้นวรรณะเอง กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือความสูงต่ำเป็นเรื่องของบุญและความสามารถ แต่คนไปถือกันเอง (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์) ไม่ใช่ระบบสมณศักดิ์มีจุดมุ่งหมายเช่นนั้น และการยอมรับการแบ่งลำดับชั้นตามสมณศักดิ์ที่รัฐตั้งขึ้น ไม่ใช่พระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้อย่างตำแหน่งเอตทัคคะ ก็พอจะยอมรับได้หากยึดหลักการคล้อยตามบ้านเมืองและประโยชน์ของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ สมณศักดิ์จึงไม่ใช่ฐานันดรอย่างคฤหัสถ์ในระบบศักดินานิยม และอุปถัมภ์นิยมที่มีการแบ่งชนชั้นตามสายเลือดวงศ์สกุลซึ่งมีการเหยียดหยามดูถูกกันในสังคม

ส่วนปัญหาเรื่องเป็นเรื่องกิณนียลคล้ายฆราวาสและขวางทางพระนิพพานนั้นเป็นประเด็นที่ได้อภิปรายไปบ้างแล้ว ซึ่งประเด็นนี้พระเทพวิสุทธิกวีได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า กิณนียลบางอย่างของพระสงฆ์คล้ายกับฆราวาสได้ การที่พระสงฆ์ที่อาวุโสพรรษามากกว่าต้องเคารพพระสงฆ์ที่อาวุโสพรรษาน้อยกว่าแต่มีสมณศักดิ์หรือตำแหน่งสูงกว่าก็เหมือนกับพ่อที่เคารพลูกที่มียศสูงกว่า (ในกาลเทศะและชุมชนอันเหมาะสม) ซึ่งเป็นเรื่องของความสามารถ (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์)

๑๐) สมณศักดิ์ขัดกับระบบการปกครองบริหารสงฆ์ของพระพุทธเจ้าที่มีความเสมอภาค ภราดรภาพ และเสรีภาพ สืบเนื่องจากปัญหาก่อนหน้านี้ที่สมณศักดิ์ทำให้มีบางอย่างดูเหมือนเปลี่ยนไปจากข้อปฏิบัติเดิมตามพระธรรมวินัย สมณศักดิ์จึงถูกมองว่าขัดกับระบบการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าที่มีลักษณะคล้ายประชาธิปไตยคือมีความเสมอภาค ภราดรภาพ และเสรีภาพ

คำวิจารณ์นี้มีส่วนจริงอยู่บ้างเพราะสมณศักดิ์ทำให้เกิดการแบ่งลำดับชั้น ความไม่เสมอภาคระหว่างพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์กับพระสงฆ์ที่ไม่มีสมณศักดิ์หรือมีสมณศักดิ์

ต่างกัน ความแปลกแยกที่ไม่ใช่ภราดรภาพหรือความเป็นกันเองฉันพี่น้อง และกีดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพของพระสงฆ์ แต่ไม่ได้นรุนแรงเสียหายดังได้อภิปรายมาแล้วในเรื่องการแบ่งชั้นวรรณะ เพราะสมณศักดิ์มีรูปแบบและเจตนารมณ์คล้ายตำแหน่งเอตทัคคะซึ่งแม้จะทำให้เกิดการแบ่งลำดับชั้นในคณะสงฆ์โดยไม่ยึดหลักอาวุโสของการบวช แต่ไม่ถึงกับหักล้างหลักอาวุโสอย่างสิ้นเชิง

ในเรื่องนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน เห็นว่า เรื่องนี้มีส่วนจริง แต่ถึงแม้ไม่มีสมณศักดิ์ เรื่องความไม่เสมอภาคก็มีอยู่เพราะระบบการปกครองคณะสงฆ์เป็นเช่นนั้น พระสงฆ์ไม่ได้เสมอกันหมด เช่น ต่างกันไปตามพรรษาและความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ เป็นต้น การทำลายภราดรภาพก็มีจริงในกรณีของพระสงฆ์ที่หลงสมณศักดิ์ ส่วนเสรีภาพแม้จะถูกจำกัดมากขึ้นแต่ไม่ใช่ไม่มีเลย (ชาญณรงค์ บุญหนุน, สัมภาษณ์)

ส่วนพระเทพวิสุทธิกวีเห็นว่า เรื่องความเสมอภาคยังเป็นไปตามกรอบพระวินัยซึ่งดูความสามารถด้วยไม่ได้เท่ากันหมด ความเป็นพี่น้องก็ไม่ได้รับผลกระทบจากเรื่องสมณศักดิ์ (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์) ซึ่ง อำนาจ บัณฑิต ก็เห็นในทำนองเดียวกันว่า ในความเป็นพระภิกษุของผู้ได้รับสมณศักดิ์ก็ยังมีสถานะเป็นพระภิกษุอยู่ดี ยังทำวัตรปฏิบัติตามความเสมอภาค ภราดรภาพ มีเสรีภาพ และยังคงเคารพ “อาวุโส กันต” กันอยู่ (อำนาจ บัณฑิต, สัมภาษณ์)

สิ่งที่เราควรทำความเข้าใจในปัญหาข้อนี้ก็คือ รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าไม่ได้เหมือนประชาธิปไตยอย่างที่เกิดขึ้นในตะวันตกหรืออย่างที่นักปราชญ์ตะวันตกพูดถึง เพราะการปกครองคณะสงฆ์เน้นหน้าที่ตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก ไม่ได้เน้นสิทธิเสรีภาพอย่างตะวันตก การประชุมลงมติของคณะสงฆ์ส่วนใหญ่จะใช้วิธีลงมติแบบเอกฉันท์ เช่น การอุปสมบท การกรานกฐิน หรือแม้แต่การสวดสมณสาสน์ที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติเสียหายของพระสงฆ์บางรูป ไม่ใช่การลงมติของตัวแทน

อย่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อีกทั้งเสรีภาพของพระสงฆ์ในการดำเนินชีวิตก็มิจำกัดภายใต้กรอบพระวินัยที่มีข้อห้ามและข้อบังคับมากมาย ส่วนเสรีภาพคือความหลุดพ้นก็เป็นอุดมคติที่ทำได้ยากแม้จะไม่มีสมณศักดิ์และโครงสร้างการปกครองอย่างปัจจุบันมาเกี่ยวข้อง เพราะแม้แต่ในครั้งพุทธกาลก็มีพระสงฆ์เข้ามาบวชโดยมิได้มุ่งไปนิพพานจำนวนมากดังกรณีของพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ และพระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า “ธรรมดาสัตว์ผู้ปรารถนาวิวิญญะย่อมไม่มี แต่ว่าสัตว์ทั้งหลายย่อมปรารถนาวิวิญญะเท่านั้น” (ขุททกนิคาย อรรถกถาธรรมบท ภาค ๕ หน้าที่ ๕๔) ซึ่งอาจตีความได้ว่าทรงยอมรับว่าคนส่วนมากต้องการวิวิญญะคือการเวียนว่ายตายเกิดมากกว่าต้องการวิวิญญะคือความหลุดพ้น

สำหรับเรื่องความเสมอภาคก็เป็นเรื่องเดียวกับเรื่องการแบ่งลำดับชั้นตามหลักอาวุโส หลักความสามารถ และหลักความสัมพันธ์ที่ได้อภิปรายมาแล้ว นั่นคือคณะสงฆ์ภายใต้พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแม้จะมีความเสมอภาคในฐานะเป็นพระภิกษุเหมือนกันอยู่ใต้พระธรรมวินัยเดียวกัน แต่ก็มี ความไม่เสมอภาคหรือไม่เท่าเทียมกันในบางเรื่องภายใต้พระธรรมวินัยนั้น คือต้องมีการเคารพเชื่อฟังและการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น เช่น พระอุปัชฌาย์สามารถสั่งลัทธิ-วิหาริกของตนให้ทำสิ่งต่างๆ ได้ และสามารถลงโทษได้หากทำความผิด ตราบเท่าที่ไม่ผิดพระวินัย ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในคณะสงฆ์เพราะการอยู่ร่วมกันหมู่มาก หากขาดกฎระเบียบและการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นแล้ว ก็จะเป็นไปไม่ได้หรือเกิดความวุ่นวาย ไม่สงบ สมณศักดิ์ก็เหมือนกับตำแหน่งเอตทัคคะที่ไม่ได้ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันนี้แตกต่างจากเดิมจนเกิดความเสียหายรุนแรง

ส่วนเรื่องภราดรภาพแม้อาจถูกกระทบบ้างจากการมีสมณศักดิ์ แต่ไม่ถึงขนาดเป็นเรื่องรุนแรงอะไร เพราะอย่างที้อภิปรายมาแล้วว่า พระสงฆ์ก็ยังถือหลักอาวุโส และหลักความสัมพันธ์อยู่ด้วย พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ส่วนมากไม่ได้หลงยศศักดิ์จนถือตัวไม่คบหาเป็นเพื่อนกับพระภิกษุ

รูปอื่น ส่วนใหญ่ก็ยักรักใคร่นับถือกันอยู่เหมือนเดิม มีพระภิกษุบางรูปเท่านั้นที่ถูกเรื่องสมณศักดิ์และผลประโยชน์ครอบงำจนกลายเป็นศัตรูและทำร้ายพระภิกษุรูปอื่นด้วยเหตุผลของเรื่องสมณศักดิ์และผลประโยชน์ดังเช่นกรณีที่เกิดขึ้นกับสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุ ครั้งดำรงตำแหน่งพระพิมลธรรม

นอกจากนั้น เรื่องเสรีภาพก็ยังเป็นปัญหาที่อาจต้องถกเถียงกันว่ามีความหมายอย่างไรกันแน่เพราะพระสงฆ์กำหนดให้ครองชีวิตและดำเนินชีวิตด้วยพระธรรมวินัยโดยห้ามทำสิ่งต่างๆ อย่างที่ชาวบ้านทำ จึงไม่อาจทำอะไรได้ตามใจตัวเอง หรือมีเสรีภาพจำกัดมากเมื่อเทียบกับเสรีภาพของประชาชนทั่วไป ถ้าปัญหาเสรีภาพในที่นี้หมายถึงสมณศักดิ์ทำให้มีการแบ่งลำดับชั้นการปกครองหรือการควบคุมสั่งการมากขึ้น ทำให้เสรีภาพของพระภิกษุในการดำเนินชีวิตภายในคณะสงฆ์มีขอบเขตจำกัด ก็อาจมีส่วนจริงอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้มากมายร้ายแรงอะไร เพราะปกติพระสงฆ์ก็มีเสรีภาพจำกัดตามกรอบพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองอยู่แล้ว และการปกครองบังคับบัญชาก็เป็นเรื่องของตำแหน่งด้านบริหารมากกว่าสมณศักดิ์ พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์สูงกว่า ก็ไม่มีอำนาจหรือสิทธิอะไรที่นอกเหนือพระธรรมวินัยจะมาควบคุมสั่งการพระสงฆ์ที่สมณศักดิ์ต่ำกว่าแต่ไม่ได้อยู่ใต้การปกครองของตนเอง แต่ถ้าเป็นเสรีภาพคือความหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ เรื่องนี้จะไปเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติสมณธรรมที่อธิบายมาแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องปัจเจกบุคคลมากกว่าสมณศักดิ์ มีผลกระทบน้อยในเรื่องนี้เพราะตามหลักพระธรรมวินัยพระสงฆ์ย่อมต้องถือมั่นในการฝึกฝนอบรมตัวเอง ปกครองบริหารเป็นนายเหนือตัวเองก่อน

๑๑) สมณศักดิ์เป็นช่องทางหาประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้อง จากการที่สมณศักดิ์เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและทำให้ผู้ทรงสมณศักดิ์ได้รับการยกย่องและลาภสักการะหรือผลประโยชน์ต่างๆ จนพระภิกษุบางรูปมีความอยากได้

สมณศักดิ์อย่างแรงกล้า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสมณศักดิ์จึงใช้สมณศักดิ์เป็นโอกาสและช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์

อย่างไรก็ตาม ปัญหาข้อนี้ไม่ใช่เรื่องรุนแรงเพราะโดยทั่วไปผลประโยชน์ที่จะได้นั้นไม่ได้มากมายอะไรและเป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้ที่ดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะต้องให้ประโยชน์แก่ผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือดำเนินการในสิ่งนั้นๆ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายและเป็นสินน้ำใจ ซึ่งถ้าหากไม่มากจนเกินเหตุเกินผลก็ไม่ถึงกับเป็นเรื่องเสียหายอะไร

ดังนั้น แม้ยังไม่อาจพิสูจน์เรื่องนี้ได้อย่างเด็ดขาด แต่ก็มีเหตุผลพอสรุปได้ว่า สมณศักดิ์มีข้อดีมากกว่าหรืออย่างน้อยก็ไม่น้อยไปกว่าข้อเสียหรือปัญหา สมณศักดิ์แม้จะมีข้อเสียหรือปัญหาอยู่จริง แต่ก็ไม่รุนแรงจนรับไม่ได้จนต้องยกเลิกไป เพราะเป็นเรื่องที่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ไม่มากนักน้อยซึ่งชาวพุทธทั้งหลายควรได้ช่วยกันปรับปรุงแก้ไขมากกว่าที่จะทำลายทิ้ง เพราะยังมีประโยชน์และมีความจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของคณะสงฆ์ พระพุทธศาสนา และชาติบ้านเมืองต่อไป

แนวทางแก้ปัญหาและแนวทางการปฏิบัติในเรื่องสมณศักดิ์

๑. แนวทางแก้ปัญหาเรื่องสมณศักดิ์

แนวทางแก้ปัญหาเรื่องสมณศักดิ์ตามที่ผู้เสนอไว้แล้วบางวิธีอาจจำแนกได้เป็น ๔ วิธี คือ การล้มเลิกระบบสมณศักดิ์ การปรับปรุงระบบสมณศักดิ์ การปลุกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม และการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ซึ่งบางวิธีสามารถทำพร้อมกันได้แต่บางวิธียากที่จะทำได้ ดังจะขอนำมาอภิปรายเป็นลำดับไปดังนี้

๑) การยกเลิกระบบสมณศักดิ์ นักคิดในฝ่ายที่เห็นด้วยกับการยกเลิกระบบสมณศักดิ์อ้างว่า ข้อเสีย

ของเรื่องสมณศักดิ์มีมากกว่าข้อดี การยกเลิกสมณศักดิ์เป็นทางออกที่ดีที่สุด แต่ก็ผู้เห็นต่างออกไป เช่น พระเทพวิสุทธิทวิเห็นว่า จะเลิกสมณศักดิ์หรือไม่เลิกก็ได้ เพราะไม่ใช่เป้าหมายของการบวช เป็นเรื่องของพระราชศรัทธา แต่ก็ยังควรคงไว้ เพราะมีข้อดีมากกว่า (พระเทพวิสุทธิทวิ, สัมภาษณ์) พระสุธีธรรมานุวัตรก็มีความเห็นคล้ายกันว่า การมีสมณศักดิ์ดีกว่าการไม่มี เพราะนอกจากสมณศักดิ์จะมีประโยชน์หรือข้อดีมากกว่าข้อเสีย หรือได้มากกว่าเสียแล้ว ถึงแม้จะเลิกสมณศักดิ์ไป ก็ต้องมีอะไรมาแทน เพียงแต่เรียกชื่อต่างกันออกไป เพราะจะต้องมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่ประกอบคุณประโยชน์ต่อพระศาสนาและสังคม เนื่องจากปัจจุบันพระภิกษุเป็นปูชนียซึ่งต้องการให้กำลังใจในการทำงาน เมื่อเป็นเช่นนั้นเท่ากับว่าสมณศักดิ์ไม่ได้หายไปจริงๆ (พระสุธีธรรมานุวัตร, สัมภาษณ์) ส่วนศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐซึ่งในอดีตเคยสนับสนุนให้ล้มเลิกสมณศักดิ์ก็ยังเห็นว่าการเลิกสมณศักดิ์จะรุนแรงเกินไป สมณศักดิ์ไม่ได้ทำให้เกิดความเสียหายมากมาย พระสงฆ์อย่างหลวงพ่อบุญรอดทาสก์ไม่ได้ยึดติดสมณศักดิ์ (จำนงค์ ทองประเสริฐ, สัมภาษณ์)

ดังนั้น การล้มเลิกสมณศักดิ์โดยการเปลี่ยนเป็นระบบอื่นมาแทนก็จะเท่ากับไม่ได้ล้มเลิกระบบสมณศักดิ์อย่างแท้จริง แต่เท่ากับเป็นการ “ปรับปรุง” หรือการ “เปลี่ยนชื่อ” เท่านั้น ในงานวิจัยของพระมหาวิเชียร สายศรี (๒๕๔๓: ๑๙๐) นักวิชาการบางคนเห็นว่า ควรมีระบบอื่นมาแทนระบบสมณศักดิ์ โดยน่าจะเป็นระบบคุณธรรมจริยธรรมมาแทนคือต้องปฏิบัติตามแบบสมัยพุทธกาลอีกครั้ง ใครมีคุณธรรมด้านใดก็ตั้งกันตามนั้นโดยผ่านคณะกรรมการ ความเห็นดังกล่าวนี้แม้จะเท่ากับให้ล้มเลิกระบบสมณศักดิ์ แต่จะเห็นว่าท้ายที่สุดก็เสนอให้มี “ระบบ” อื่นมาแทน ซึ่งโดยเนื้อหาสาระสำคัญก็ไม่ต่างกับระบบสมณศักดิ์ เพราะยังเป็นการยกย่องพระสงฆ์เหมือนกัน เพียงแต่อาจไม่ได้เรียกว่า “สมณศักดิ์” และต่างกันในระยะเยียดปลีกย่อย จึงเท่ากับการ “ปรับปรุง”

ระบบสมณศักดิ์ให้เป็นอีกรูปแบบหนึ่งนั่นเอง หรือเท่ากับการ “เปลี่ยนชื่อ” เท่านั้น ประเด็นนี้คล้ายกับทรรคนะของพระเทพวิสุทธิทวิที่เห็นว่า บรรดาศักดิ์ของขุนนางเลิกก็จริงแต่เลิกไม่หมด ปฏิรูปเป็นยศแบบใหม่ หรือเป็นการ “เปลี่ยนชื่อ” นั่นเอง ส่วนสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ยังไม่เปลี่ยนชื่อ (พระเทพวิสุทธิทวิ, สัมภาษณ์) และคล้ายกับทรรคนะของพระสุธีธรรมานุวัตรที่ว่า เมื่อยกเลิกสมณศักดิ์ก็ต้องมีอย่างอื่นมาแทน ต่างกันแต่ชื่อ ยังต้องมีตำแหน่งมีระดับ (พระสุธีธรรมานุวัตร, สัมภาษณ์)

๒) การปรับปรุงระบบสมณศักดิ์ แนวทางแก้ปัญหาประการที่สองที่น่าจะดีกว่าและมีความเป็นไปได้มากกว่าคือการปรับปรุงแก้ไขระบบสมณศักดิ์ให้มีข้อเสียหรือปัญหาน้อยลง ดังที่พระไพศาล วิสาโล พระสงฆ์นักวิชาการผู้มีชื่อเสียงในยุคปัจจุบันได้เสนอความเห็นไว้ว่า หากเราไม่สามารถล้มเลิกเรื่องสมณศักดิ์ได้ ก็ควรปรับปรุงระบบสมณศักดิ์ให้ดีขึ้น

แนวทางหรือวิธีการปรับปรุงระบบสมณศักดิ์ที่มีผู้เสนอไว้อาจนำมาอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

(๑) การแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งปกครองบริหารคณะสงฆ์ วิธีการปรับปรุงระบบสมณศักดิ์ประการแรกที่พระไพศาล วิสาโล เสนอไว้คือ ควรแยกตำแหน่งสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งปกครองบริหารคณะสงฆ์ (พระไพศาล วิสาโล ใน พิทยา ว่องกุล ๒๕๔๕: ๕๘) จุดประสงค์ของการแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งปกครองบริหารคณะสงฆ์หรือตำแหน่งปกครองของคณะสงฆ์ตามทรรคนะนี้ คือต้องการลดบทบาทของรัฐเพื่อให้คณะสงฆ์มีอิสระในการบริหารและปกครองคณะสงฆ์มากขึ้น เพราะในปัจจุบันรัฐไม่ได้สนใจศาสนาอย่างในสมัยก่อน แต่อุปถัมภ์ศาสนาเพื่อประโยชน์ของรัฐเอง รัฐไม่ใช่ตัวบุคคลที่จะสำนึกถึงการสร้างบุญกุศลหรือมุ่งพระนิพพาน แม้ผู้ปกครองรัฐนั้นจะใส่ใจในเรื่องนี้ แต่ก็เป็นเพียงกลไกหนึ่งของเครื่องจักรอัน

กว้างใหญ่ที่ไร้สภาพบุคคล ดังนั้น การที่รัฐเข้ามาครอบงำกำกับคณะสงฆ์จึงยากที่จะหวังว่าเป็นไปเพื่อทำนุบำรุงศาสนา (๒๕๔๕: ๕๗)

อย่างไรก็ตาม การแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารแม้มีส่วนดีอยู่ไม่น้อย แต่อาจทำได้ยากหากให้แยกออกจากตำแหน่งบริหารโดยสิ้นเชิง เพราะสมณศักดิ์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการปกครองบริหารคณะสงฆ์หรือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่โยงใยอยู่กับตำแหน่งบริหาร และสมณศักดิ์สูงสุดคือสมเด็จพระสังฆราชก็เป็นตำแหน่งบริหารอยู่ด้วยในตัว ซึ่งทำให้ไม่สามารถแยกสมณศักดิ์ในระดับนี้ออกจากตำแหน่งปกครองบริหาร อีกทั้งการแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งปกครองบริหารก็มีข้อเสียคือทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานบริหารคณะสงฆ์ด้อยลง เพราะสมณศักดิ์เป็นที่มาแห่งพระเดชพระคุณช่วยให้เกิดการยอมรับเชื่อฟัง ซึ่งเอื้อให้การบริหารปกครองดำเนินไปได้ด้วยดีอย่างที่อธิบายมาแล้ว

(๒) การรวมสมณศักดิ์เข้ากับตำแหน่งบริหาร แนวคิดเสนอให้เปลี่ยนตำแหน่งสมณศักดิ์ให้เป็นอันเดียวกับตำแหน่งบริหารคล้ายกับที่สมเด็จพระสังฆราชเป็นทั้งสมณศักดิ์และตำแหน่งบริหาร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน เห็นว่า ถ้าเลิกสมณศักดิ์ไม่ได้ วิธีแก้ปัญหาประการหนึ่งก็คือการทำให้สมณศักดิ์กลายเป็นตำแหน่งบริหารไปเลย (ชาญณรงค์ บุญหนุน, สัมภาษณ์)

วิธีการนี้มีข้อดีคือลดตำแหน่งที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มีความหลงติดเป็นต้นให้น้อยลง แต่ปัญหาที่ตามมาก็มีเช่นกัน เช่น การทำเช่นนั้นจะทำให้ตำแหน่งมีน้อยลงเมื่อตำแหน่งมีน้อย ความอยากได้และการวิ่งเต้น แก่งแย่งอาจมีมากขึ้นก็ได้ และจะมีปัญหาคลายกับวิธีการแรกที่แยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหาร คือ สิ่งที่จะมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารหายไป นอกจากนั้นพระสงฆ์ที่

ไม่มีตำแหน่งบริหารแต่มีผลงานด้านอื่นๆ เช่น การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการ ก็จะไม่ได้รับการยกย่องสนับสนุนหรือให้รางวัล

(๓) การปรับปรุงวิธีพิจารณาสมณศักดิ์

การปรับปรุงวิธีพิจารณาให้สมณศักดิ์เป็นวิธีแก้ปัญหาของสมณศักดิ์ที่สำคัญและมีความเป็นไปได้มากกว่าการแยกสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารหรือรวมเข้าด้วยกัน เพราะไม่ได้กระทบโครงสร้างหลักของระบบสมณศักดิ์ กล่าวอีกอย่างคือไม่มีผลกระทบต่อระบบสมณศักดิ์หรือไม่ผลเสียมากเท่ากับวิธีแยกหรือรวมสมณศักดิ์ การปรับปรุงวิธีพิจารณาสมณศักดิ์อาจทำได้ ๒ วิธี คือ

วิธีแรก เปลี่ยนผู้พิจารณาเพื่อให้สมณศักดิ์

พระไพศาล วิสาโล เสนอความเห็น ว่า ควรให้บุคคลในวงการต่างๆ รวมทั้งองค์กรของสังคมมีส่วนร่วมในการพิจารณาสมณศักดิ์ ทั้งนี้เพื่อลดบทบาทและอิทธิพลของรัฐและไม่ให้พระสงฆ์พิจารณาแต่งตั้งกันเอง (พระไพศาล วิสาโล ในพิทยา ว่องกุล ๒๕๕๕: ๕๘, ๖๑)

การเปลี่ยนผู้พิจารณาและเสนอขอสมณศักดิ์ตามแนวทางนี้ แม้จะเป็นวิธีการที่ดี แต่ก็มีปัญหาพระเทพวิสุทธิทิกวิ ตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ไว้อย่างมีนัยยะว่าการนำคนนอกมาช่วยคัดเลือกพระสงฆ์ที่ควรได้รับสมณศักดิ์อาจมีปัญหา เพราะคนมีอิทธิพลจะเข้ามาก้าวร้าว แสวงหาผลประโยชน์ และเล่นพวก ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายยิ่งกว่าเก่า พระสงฆ์แม้จะเล็งผลประโยชน์ก็ยังน้อยกว่าคฤหัสถ์ (พระเทพวิสุทธิทิกวิ, สัมภาษณ์)

วิธีที่สอง เปลี่ยนเกณฑ์เรื่องคุณสมบัติของพระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ การปรับปรุงเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่ใช้ในการพิจารณาคุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้ควรได้รับสมณศักดิ์อยู่ในขณะนี้ให้เหมาะสมมากขึ้นจะสามารถบรรเทาปัญหาที่เกิดจากระบบสมณศักดิ์ได้ เกณฑ์ในการพิจารณาสมณศักดิ์ควรมีการปรับปรุงให้กระจายและเป็นธรรมแก่

พระสงฆ์ที่ทำงานด้านต่างๆ และการพิจารณาก็ควรคำนึงถึง วยุติและคุณวุฒิด้วย ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาการแก่งแย่งหรือ รังแต่ในเรื่องสมณศักดิ์ได้ รวมทั้งเป็นการให้กำลังใจแก่ พระสงฆ์ที่ทำงานให้แก่พระศาสนาและสังคมได้เป็นอย่างดี วิธีการปรับปรุงวิธีพิจารณาสมณศักดิ์ด้วยการเปลี่ยนเกณฑ์ การพิจารณาสมณศักดิ์ดังกล่าวนี้มีความเป็นไปได้ หากผู้มี อำนาจเข้าใจเหตุผลและประโยชน์ที่จะเกิดจากการปรับปรุงนี้

๓) การปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม
ปัญหาของสมณศักดิ์ประการหนึ่งเกิดจากการมีค่านิยมที่ ไม่เหมาะสม คือการให้ความสำคัญแก่เรื่องเกียรติยศหรือ ตำแหน่งต่างๆ มากไปหรือเห็นว่าสมณศักดิ์ทำให้ตนเองมี สถานะสูงกว่าผู้อื่นและเป็นที่มาของผลประโยชน์ด้านชื่อเสียง เงินทอง ซึ่งไม่ใช่จุดมุ่งหมายของการให้สมณศักดิ์ การปลูกฝัง อบรมหรือให้การศึกษาด้วยวิธีต่างๆ เพื่อให้พระสงฆ์มีค่านิยม ที่เหมาะสมหรือมีคุณธรรมและความรู้ที่ถูกต้องจะช่วยลด ปัญหาของสมณศักดิ์ได้ อำนาจ บัณฑิต ให้ข้อคิดทำให้ พระสงฆ์ปรับค่านิยมใหม่โดยให้ค่านิยมได้รับ “ก็เพียงได้รับ พระมหากรุณาธิคุณพระราชทาน แสดงให้เห็นถึงคุณงาม ความดีที่ได้ทำเป็นที่ประจักษ์” (อำนาจ บัณฑิต, สัมภาษณ์)

๔) การควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและ การทำงานของพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ เนื่องจากสมณศักดิ์ เกิดขึ้นมาเพื่อยกย่องเชิดชูและให้กำลังใจพระสงฆ์ ผู้ประกอบคุณงามความดีและส่งเสริมให้ทำงานช่วย พระศาสนาและสังคม จึงสมควรมีการควบคุมตรวจสอบ และประเมินพฤติกรรมรวมถึงการทำงานของพระสงฆ์ผู้ ได้รับสมณศักดิ์เพื่อให้มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อสมณศักดิ์ที่ ได้รับนั้นและได้สร้างผลงานอันเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนา และสังคมสมเจตนารมณ์ของการมีสมณศักดิ์ หากสร้าง ระบบและกลไกการควบคุมและตรวจสอบพฤติกรรมและ การทำงานของพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ที่มีประสิทธิภาพ ขึ้นมาได้จริง ก็จะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจาก การครองสมณศักดิ์ได้อีกส่วนหนึ่งด้วย

๒. แนวทางการปฏิบัติในเรื่องสมณศักดิ์

ในสภาพการณ์ปัจจุบันที่สมณศักดิ์ยังคงลักษณะมี ปัญหาดังกล่าวนั้น แนวทางการปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์และ คฤหัสถ์ ทั้งศาสนจักรและราชอาณาจักร ในเรื่องนี้ก็ควรเป็น ไปในทางที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาที่อภิปรายมาแล้ว เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและเสริมสร้างระบบสมณศักดิ์ให้มี คุณค่ายิ่งขึ้น แนวทางการปฏิบัติจึงควรเป็นดังนี้

๑) สำหรับพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์ เมื่อได้ รับแล้ว ก็ควรทำตัวให้ดียิ่งขึ้น และช่วยกันสร้างผลงานให้ ทรงคุณค่ายิ่งขึ้น สมกับที่ได้รับการยกย่องเชิดชู (พระเทพ วิสุทธิกวี, สัมภาษณ์)

๒) พระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์ต้องคอยระวัง ไม่ทำให้เกิดผลเสียหรือโทษจากสมณศักดิ์ที่ได้รับนั้น (พระเทพ วิสุทธิกวี, สัมภาษณ์) นั่นคือ พระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์ควร มีสติไม่ปล่อยให้สมณศักดิ์มีอิทธิพลครอบงำตัวเองจนเกิด ความลุ่มหลงยึดติดนำพาไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์อัน ไม่ควรไม่ถูกต้องดังาม กล่าวอีกอย่างก็คือ พระสงฆ์ไม่ควร หลงลืมตัว เมายศ เมตาตำแหน่ง ได้สมณศักดิ์แล้วไม่ติด ในลาภ ยศ ลักการะ (จ่านงค์ ทองประเสริฐ, สัมภาษณ์) พระสงฆ์ไม่ควรให้ความสำคัญแก่สมณศักดิ์มาก ควรจำกัด ควบคุมให้เกิดกิเลสให้น้อยที่สุด (ชาญณรงค์ บุญหนุน, สัมภาษณ์)

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต พระเถระนักวิชาการที่มีชื่อเสียงของคณะสงฆ์ไทย ได้ชี้แนะ แนวทางปฏิบัติในประเด็นนี้ไว้โดยใช้อุปมาเปรียบกับช้างไว้ อย่างน่าฟังว่า พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ต้องทำตัวเช่นกับช้าง ที่ได้รับยศ ถึงแม้ว่าช้างจะได้รับยศตำแหน่งใหญ่โตใน สงครามป่านใดก็ตาม แต่ว่าช้างก็ไม่แสดงความยินดีปรีดาโมทย์ หรือพอใจในอิสริยยศ หรือเกียรติยศที่มนุษย์หยิบยื่นให้ ยัง แสดงความวางเฉยหรือเฉยเมยต่อสิ่งนั้นๆ พุฒให้ชัดก็คือ ยังคง สภาพความเป็นช้างของตนไว้อย่างมั่นคง ไม่เคยที่จะพอใจ

ยศศักดิ์ที่ได้รับมากไปกว่ากล้วย อ้อย ใบไม้ ใบหญ้า ซึ่งเป็นอาหารปกติของตนเลย ยศของช้างไม่อาจเปลี่ยนช้างให้เป็นอย่างอื่นที่มีเขี้ยวฉันใด ความมีสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ก็ไม่อาจเปลี่ยนพระสงฆ์ให้เป็นอย่างอื่นที่มีเขี้ยวพระสงฆ์ได้ฉนั้น (ธรรมกิตติวงศ์, พระ. ๒๕๓๖: ๔๕)

๓) ศิษย์ของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์ ไม่ว่าจะ เป็นพระสงฆ์หรือคฤหัสถ์ต้องช่วยให้อาจารย์ของตนไม่หลงลืมสติจนถูกเกียรติยศและลาภสักการะที่เกิดจากสมณศักดิ์ครอบงำ (พระเทพวิสุทธิกวี, สัมภาษณ์)

๔) พระสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์ได้รับความเคารพจากประชาชน จะช่วยพระศาสนาและสังคมได้มาก เป็นอเนกอนันต์ หากทำตัวตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ชุมชนที่ควรชม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง และใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ (จำนงค์ ทองประเสริฐ, สัมภาษณ์)

๕) ควรเพิ่มการให้สมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ที่ทำงานด้านอื่นๆ แม้ผลงานด้านการปกครองและสาธารณูปการ (การก่อสร้าง) ที่เป็นจุดเน้นของเกณฑ์การให้สมณศักดิ์ ดังนัยมกันอยู่ในปัจจุบันจะไม่เด่นเท่าที่ควร เหมือนการให้สมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ที่ทำงานสังคมสงเคราะห์อย่าง พระอาทรประชานาถ (พระอลงกต) พระสงฆ์ที่มุ่งการปฏิบัติกรรมฐานก็ควรได้รับการยกย่องด้วยสมณศักดิ์เช่นกัน (พระสุธีธรรมานุวัตร, สัมภาษณ์)

๖) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ความเข้าใจ ในจุดมุ่งหมายและสาระสำคัญเรื่องสมณศักดิ์ให้ประชาชน และพระสงฆ์ได้เข้าใจ ให้รับทราบ และแพร่หลายออกไป

และช่วยกันลดค่านิยมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการส่งเสริมเรื่องนี้อย่างพุ่มเฟียดยุ่ยสุร่าย (อานาจ บัวศิริ, สัมภาษณ์)

๗) คฤหัสถ์หรือชาวบ้านไม่ค่อยรู้เรื่องสมณศักดิ์ ไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องนี้ แต่ก็ควรเรียนรู้ที่จะไม่ทำให้พระสงฆ์อยากได้สมณศักดิ์ (ชาญณรงค์ บุญหนุน, สัมภาษณ์)

๘) พระสงฆ์และคฤหัสถ์ควรมองเรื่องสมณศักดิ์ ให้กว้างขึ้น หลากมุมมองมากขึ้น อย่ามองแง่ลบมากไป จะช่วยให้ใช้สมณศักดิ์ในทางที่เกิดผลดี เกิดประโยชน์ แก่พระศาสนาและสังคมมากขึ้น และหลีกเลี่ยงผลเสียหรือทำให้เกิดปัญหาน้อยลง (พระสุธีธรรมานุวัตร, สัมภาษณ์)

สรุป

จากที่ได้อภิปรายมา สมณศักดิ์มีทั้งข้อดีหรือคุณประโยชน์และปัญหาหรือข้อเสีย อีกทั้งมีความคิดเห็นในเรื่องเหล่านี้ก็ต่างกันไปจนยากจะตัดสินได้เด็ดขาดว่า ข้อดีมีมากกว่า น้อยกว่า หรือพอๆ กับข้อเสีย แต่ก็พอมีเหตุผลที่จะพูดว่า สมณศักดิ์มีข้อดีไม่น้อยไปกว่าข้อเสีย และเนื่องจากแนวทางการแก้ปัญหาด้วยการยกเลิกสมณศักดิ์มีความเป็นไปได้น้อยและมีข้อเสียบางประการอยู่ด้วย แนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้หรือควรเป็นจึงได้แก่การปรับปรุงระบบสมณศักดิ์ให้เกิดความถูกต้องเป็นธรรมมากขึ้น ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และส่งเสริมให้พระสงฆ์เข้าใจและเข้าถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของสมณศักดิ์ ไม่ยึดติดหลงใหลในสมณศักดิ์จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาและสังคมประเทศชาติ

บรรณานุกรม

ภาษาบาลี

อรรถกถาพุทธทศนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๕. ๒๕๑๔. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. / *Atthakatha Khutthakanikaya Dhammapada Vol. 5.* 1971. Bangkok: Mahamakutrajavidyalaya.

ภาษาไทย

กรมการศาสนา. ๒๕๒๕. **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๑.** กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา. / Krom Kan Sasana. 1982. *Prawat Phra Phutthasasana heang Krung Ratanakosin Song Roy Pi Phak I.* Bangkok: Krom Kan Sasana.

กรมศิลปากร. ๒๕๔๕. **เรื่องตั้งพระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. / Krom Silpakon. 2005. *Rueang Tang Phrachachakhana Phu Yai nai Krung Ratanakosin Lem II.* Bangkok: Krom Silpakon.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. ๒๕๔๓. **ตำนานพระอารามแลทำเนียบสมณศักดิ์.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. (ที่ระลึกพระธรรมปัญญาบดี (ถาวร ติสฺสานุโกโร ป.ธ. ๔) ๕ ธันวาคม ๒๕๔๓) / *Damrongrachanuphap, Som Det Krom Phraya.* 2000. *Tam Nan Phra Aram lae Tam Niap Samanasak.* Bangkok: Amarin Printing and Publishing.

ประสก ธรรมรักษา และคามหุโน. ๒๕๑๘. **ขุนนางพระ: ฉบับราชบัณฑิตยสถานอโสคและผ้าตัดสมณศักดิ์.** กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. / Prasok Thamraksa lea Kamahuno. *Khunnang Phra: Chabap Rap Kwan Yuwa Song Lan Asok lea Pha Tat Samana Sak.* Bangkok: Thambucha.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๘. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. / *Phra Trai Pitaka Phasa Thai Chabap Mahachulalongkonrajavidyalaya.* 1995. Bangkok: Mahachulalongkonrajavidyalaya.

พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ. ๒๕๔๕. **วิกฤตศาสนายุคราธิปไตย.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิวิถีธรรม. / Pitya Wongkun, editor. 2002. *Wikrit Sasana Yuk Thana Thiptai.* Bangkok: Withithat Foundation.

เมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), พระ. ๒๕๓๓. **ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. / Methithammapon (Prayun Thammachitto), Phra. 1990. *Rabiap Kanpokkhong Khanasong Thai.* Bangkok: Mahachulalongkonrajavidyalaya.

ธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระ. ๒๕๓๖. **สมณศักดิ์: ยศช้าง ขุนนางพระ.** กรุงเทพฯ: เลียงเชียง. / Thamkittiwong, (Thongdi Suratecho), Phra. 1993. *Samanasak: Yot Chang Khunnang Phra.* Bangkok: Liang Chiang.

- ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระ. ๒๕๓๙. **รู้จักพระพุทธศาสนา: ถึงเวลาชำระล้างหรือยัง**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม. / Dhammapidok (P.A. Payutto), Phra. 1996. **Rat kab Phra Buddhasasana : Thueng Wela Chamra Lang Rue Yang**. Bangkok: Buddhadham Foundation.
- นิรุทธ์ จิตส์วโร, พระมหา. ๒๕๕๒. **คู่มือสมณศักดิ์ พัตยศ ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: ธงธรรม. / Nirut Thitasangvaro, Phra Maha. **Khumue Samansak Patyot Chabap Sombun**. Bangkok: Thongtham.
- วิเชียร สายศรี, พระมหา. ๒๕๔๓. **พระพุทธศาสนากับระบบสมณศักดิ์: ศึกษาเฉพาะกรณีพระคณาของนักวิชาการและพระนักศึกษในสถาบันอุดมศึกษา**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. / Wichian Saisri, Phra Maha. **Buddhism and Honorific Ranks: A Case Study of Buddhist Scholars and Student Monks Attitudes in Higher Education**. M.A. Thesis in Comparative Religion, Graduate School, Mahidol University.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. ๒๕๔๒. **วิกฤตพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. / Sirinthon Anthropological Centre. 1999. **Buddhism in Crisis**. Bangkok: Sirinthon Anthropological Centre.
- สมมตอมรพันธุ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ๒๕๔๕. **เรื่องตั้งพระราชอาณัติใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. / Kromphra Sommat Amonphan, H.R.H. Prince. 1969. **Rueang Tang Phrachachakhana Phuyai nai Krung Ratanakosin Lem I**. Bangkok: Krom Silpakon.
- สิทธิ บุตรอินทร์. ๒๕๕๔. **ปรัชญาเปรียบเทียบ: มนุษยนิยมตะวันออกกับตะวันตก**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์. / Sithi But-In. 2011. **Comparative Philosophy: East and West Humanism**. Bangkok: Sangsan Books.
- สิทธิ บุตรอินทร์ และภูมินทร์ บุตรอินทร์. ๒๕๕๔. **ปรัชญาการเมืองเปรียบเทียบ: ศึกษาการเมืองแนวบูรณาการด้านอภิปรัชญา จริยศาสตร์ ตรรกศาสตร์ และคุณวิทยา**. กรุงเทพฯ: ศยาม. / Sithi But-In and Phumin But-In. 2011. **Comparative Political Philosophy: Study on Politics Integrated with Metaphysics, Ethics, Logic and Axiology**. Bangkok: Siam.
- Suksamran, Somboon. 1975. **Political Buddhism in Southeast Asia**. London: C. Hurst.

สัมภาษณ์

- จ่านงค์ ทองประเสริฐ. ศาสตราจารย์พิเศษ และราชบัณฑิต. สัมภาษณ์, ๒๕ กันยายน ๒๕๕๕. / Chamnong Thongphrasert, Special Professor, Ratchabandit. Interview on September 25, 2012.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. ผู้ช่วยศาสตราจารย์, รองคณบดีฝ่ายเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. สัมภาษณ์, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕. / Channarong Boonnoon, Assistant Professor, Deputy Dean in Asian Studies Affairs, Faculty of Arts. Interview on July 21, 2012.

พระเทพวิสุทธิกวี (เกษม สมนฺโต). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร, รองเจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ ธรรมยุต, เลขานุการ ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์, ๒๑ กันยายน ๒๕๕๕. / Thepwisutthikawi (Kasem Saññato), Phra. Assistant Abbot of Wat Rachathiwatwihan, Rong Chaow Khana Phak xvii-xviii-xviii, Dhammayut. Interview on September 21, 2012.

พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริธมาโน). คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๕. / Suthithammanuwat (Thiap Siriñāno), Phra. Dean of Graduate School, Mahachulalongkonrajavidyalaya. Interview on October 11, 2012.

อำนาจ บัวศิริ. รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. สัมภาษณ์, ๒๖ กันยายน ๒๕๕๕. / Amnat Boasiri. Deputy Director of the Office of National Buddhism. Interview on September 26, 2012.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

วศิน อินทสระ. “พ่อผมเป็นมหา” (ออนไลน์). วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๕. / Wasin Inthasara, “Pho Phom Pen Maha.” (Online) <http://ruendham.com>. July 16, 2012.

“สมณศักดิ์ของพระสงฆ์ไทย” (ออนไลน์). วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๔. / “Samanasak khong Phra Song Thai.” (Online). www.myfirstbrain.com/main_view.aspx?ID=79173/. October 16, 2011.

สุรพศ ทวีศักดิ์. “สังคมสงฆ์และพุทธศาสนา: มรดกสมบูรณาญาสิทธิราชย์.” (ออนไลน์). วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๔. Surapot Thawisak, “Sangkhom Song lea Phutthasasana: Moradok Somburananasitthirat.” (Online). <http://prachatai.com/journal/2011/09/37091>. October 2, 2011.

“ไลน์ชาหลอกลงประชาชน ตอนที่ ๔ จะเอาอย่างไรกับสมณศักดิ์.” (ออนไลน์). เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๕. / “Lon Sa Lok Luang Pra Cha Chon Ton Ti IV. Cha Ao Yang Rai Kab Samansak.” (Online). http://medhikantaram.blogspot.com/2012/03/blog-post_04.html. August 27, 2011.